

ГО "Інститут транскордонних ініціатив"

Лабораторія проектів та ініціатив
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ

у цивільне суспільство
та перспективи відбудови України

Збірник тез доповідей
VII Міжнародної благодійної
науково-практичної конференції

Луцьк-2024

Громадська організація «Інститут транскордонних ініціатив»
Лабораторія проєктів та ініціатив
Волинський національний університет імені Лесі Українки

**РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ
у цивільне суспільство
та перспективи відбудови України**

*в рамках Програми «TOGETHER UNITED:
науковці проти війни»*

(17 травня 2024 р., м. Луцьк, Україна)

**Збірник тез доповідей
VII МІЖНАРОДНОЇ БЛАГОДІЙНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Електронне видання на CD-ROM

Луцьк
Вежа-Друк
2024

УДК 316.614.6-057.36(477)(08)

Р 31

Рекомендовано радою ГО «Інститут транскордонних ініціатив»
(протокол №12 від 24.05.2024 р.)

Рецензенти:

Коцан Н. Н. – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Голова Координаційної ради Інституту Польщі, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна.

Горбач Л. М. – к.е.н, доцент, директор, «Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Луцьк, Україна.

Цимбалюк С. М. – к.е.н., доцент кафедри менеджменту, «Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Луцьк, Україна.

РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ у цивільне суспільство та перспективи відбудови України: збірник тез доповідей VII Міжнародної благодійної науково-практичної конференції (Луцьк, 17 травня 2024 р.). / Заг. ред.: Павліха Н. В.; упорядк.: Цимбалюк І. О. – Луцьк : Вежа-Друк, 2024. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 4,37МБ.

ISBN 978-966-940-574-6

Видання містить тези доповідей VII Міжнародної благодійної науково-практичної конференції «Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України», що проводилася в рамках Програми «TOGETHER UNITED: науковці проти війни». У збірнику представлені дослідження, що охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із реінтеграцією ветеранів і відновленням України після війни. Кожен розділ зосереджується на важливій темі, такій як політика підтримки, економічний розвиток, інноваційні технології тощо. Дослідження включають аналіз сучасного стану справ, висвітлення ключових проблем та пропозиції щодо їхнього вирішення. Зібраний матеріал сприятиме подальшим науковим дослідженням, розробці політик та програм, а також слугуватиме важливим джерелом інформації для урядових структур, громадських організацій та всіх, хто цікавиться питаннями реінтеграції ветеранів та відновлення України.

Збірник призначений для науковців, представників різних академічних дисциплін, докторантів, аспірантів, студентів та всіх, кого цікавлять питання реінтеграції ветеранів та відновлення України після війни.

Тексти представлено в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст та авторський стиль праць, розміщених у збірнику.

УДК 316.614.6-057.36(477)(08)

ISBN 978-966-940-574-6

© ГО «Інститут транскордонних ініціатив», Лабораторія проектів та ініціатив ВНУ імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
СЕКЦІЯ 1. Політика підтримки та вплив міжнародних відносин на соціально-економічний розвиток України у воєнний та повоєнний періоди	6
Цимбалюк Ірина ПЕРСПЕКТИВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗА УМОВ АКТИВНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	6
Бойко Оксана НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ.....	11
Білик Петро МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	18
Невар Ігор ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ НА РЕАБІЛІТАЦІЮ ТА СОЦІАЛЬНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ.....	22
СЕКЦІЯ 2. Зелена економіка та сталий розвиток як стратегічний курс для відновлення України після війни	27
Хомюк Наталія, Білоус Олександр СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПІСЛЯ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ СИТУАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ.....	27
Корнелюк Ольга ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	32
Пшибельський Володимир СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	38
Герман Марія МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ.....	43
СЕКЦІЯ 3. Інноваційні технології та диджиталізація у відновленні соціально-економічного потенціалу України та підтримці ветеранів	48
Кльоба Руслан ОЦІНКА ВПЛИВУ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНУ АКТИВНІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	48
Михальчук Богдан ЗНАЧЕННЯ FINTESCH У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	54
СЕКЦІЯ 4. Роль освіти та формування освітнього середовища у відновленні та реінтеграції ветеранів	57
Павліха Наталія РОЛЬ ОСВІТИ ТА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ.....	57
Уніга Олег ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА РИНКУ ПРАЦІ.....	64
Hlovatskyi Yurii THE ROLE OF ETIAS AND EES DIGITAL SYSTEMS IN THE REINTEGRATION OF VETERANS AND RECONSTRUCTION OF UKRAINE: PROSPECTS AND CHALLENGES ETIAS AND EES.....	70
Iryna Tsymbaliuk, Romaniuk Bohdan EDUCATION AS A DRIVER OF INNOVATION FOR SUSTAINABLE ECONOMIC RECOVERY IN UKRAINE.....	73

СЕКЦІЯ 5. Економічний розвиток та відновлення в Україні:

виклики та перспективи..... 77

**Шматковська Тетяна ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ 77**

**Мацюк Іван ВИКОРИСТАННЯ AGILE МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ
ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 81**

**Бодякіна Надія ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПРОЦЕСОМ В
ОРГАНІЗАЦІЇ 85**

**Onysiuk Vitalii FEATURES OF THE FORMATION AND MANAGEMENT OF THE UNIFIED
NETWORK OF THE STATE AND LOCAL BUDGETS OF THE VOLYN OBLAST 88**

СЕКЦІЯ 6. Реабілітація та реінтеграція ветеранів: міжнародний

досвід і вітчизняна практика 91

**Zharova Liubov REHABILITATION OF VETERANS – LESSONS FROM THE POLAND
EXPERIENCE 91**

**Кравченко Оксана, Підвальна Юлія ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ З ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 94**

**Науменко Наталія АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК ВІДПОВІДНО ПОТРЕБ
НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ 98**

**Шевчук Олександр РУХОВА АКТИВНІСТЬ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ШЛЯХ ДО
РЕІНТЕГРАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВО 106**

**Romaniuk Bohdan REINTEGRATION OF VETERANS THROUGH THE PRISM OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ECONOMIC TOOLS AND PRACTICES 109**

ПЕРЕДМОВА

Людство ніколи не забуває своїх героїв. Україна повинна не лише вшанувати своїх захисників, але й віддячувати їм практичними діями та глибоким розумінням того, що їхнє благополуччя та відновлення – це основний камінь відбудови суспільства.

Програма «TOGETHER UNITED: науковці проти війни» та VII Міжнародна благодійна науково-практична конференція «Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України» – це форум для об'єднання зусиль для знаходження інноваційних шляхів підтримки ветеранів та відновлення нашої країни.

Конференція об'єднала вчених, експертів, представників громадських організацій та ветеранів, щоб обговорити низку важливих питань, які включають політику підтримки ветеранів, роль міжнародних відносин у соціально-економічному розвитку, зелену економіку та сталий розвиток, інноваційні технології, освіту та реабілітацію. Ця конференція створила можливість для обміну ідеями та досвідом, сприяла створенню нових стратегій і напрямів діяльності. Вона забезпечила платформу для побудови партнерств і співпраці між різними секторами суспільства з метою покращення реінтеграції ветеранів та відновлення країни в цілому.

Зібраний у цьому збірнику досвід та знання є ресурсом для тих, хто займається проблемами реінтеграції ветеранів і відновлення країни. Він відображає різноманітність підходів й ініціатив, які можуть бути використані для підтримки ветеранів і створення стійкого процвітаючого суспільства.

Нехай цей збірник стане важливим джерелом натхнення і практичних рішень для тих, хто працює над реінтеграцією ветеранів та відновленням України. Його значення полягає у сприянні розвитку

ПЕРЕДМОВА

ефективних стратегій та ініціатив, що допоможуть забезпечити майбутнє нашим ветеранам та нашій країні.

Із впевненістю можна сказати, що реінтеграція ветеранів – це не тільки моральний обов'язок, а й стратегічна необхідність для подальшого розвитку нашої країни. Їхні навички, досвід і відданість мають надзвичайну цінність для українського суспільства, і ми повинні зробити все можливе, щоб забезпечити їхню успішну реінтеграцію та підтримку.

Однак наша вдячність і підтримка не обмежуються словами. Зібрані кошти від проведення цієї конференції будуть спрямовані на підтримку Збройних Сил України та на реалізацію проєкту для ветеранів «Освіта нескорених». Це лише один із способів, яким ми можемо віддячити тим, хто став на захист нашої країни.

Від імені всього організаційного комітету, хочемо підкреслити, що праця кожного з учасників конференції є важливою не лише в академічному аспекті, але й як внесок у формування стратегій та реальних дій на шляху до покращення ситуації з реінтеграції ветеранів та відновлення України в цілому. Ми віримо, що обмін знаннями та досвідом між науковцями відкриває нові можливості для розробки інноваційних підходів та стратегій, сприяючи ефективнішому залученню ветеранів до цивільного життя та сприяючи сталому розвитку України!

Організаційний комітет конференції

СЕКЦІЯ 1.

Політика підтримки та вплив міжнародних відносин на соціально-економічний розвиток України у воєнний та повоєнний періоди

УДК: 331.5:355.48

Цимбалюк Ірина,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
Tymbaliuk.iren@vnu.edu.ua

ПЕРСПЕКТИВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗА УМОВ АКТИВНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ветерани та учасники бойових дій, які повертаються до цивільного життя, часто стикаються зі складнощами в пошуках роботи та успішній реінтеграції у ринок праці. Ця проблема виникає з ряду факторів, таких як невідповідність чи недостатня кваліфікація потребам ринку праці, психологічні травми, фізичні обмеження та з іншими бар'єрами у доступі до соціально-економічних можливостей. За умов посиленних міграційних процесів можливими є додаткові виклики, зокрема міграція за кордон у пошуках роботи. Проте, належна реінтеграція ветеранів у ринок праці є важливою не лише для їхнього благополуччя, а й для розвитку суспільства та вирішення міграційних проблем в Україні у воєнний та повоєнний період.

Відповідно до національного опитування ветеранів в Україні, яке охоплює період від 2014 до 2021 року, включаючи період бойових дій на сході України, процес реінтеграції зазнає значних труднощів. Згідно з висновками опитування, 20% ветеранів стикалися з проблемами зі здоров'ям, отриманими під час служби, що значно ускладнює їхнє встановлення на ринку праці. Додатково, 75% опитаних ветеранів виразили гостру потребу у психологічній підтримці після завершення військової служби, вказуючи на важливість психологічної допомоги у процесі реінтеграції [1].

Наведені дані також свідчать про нестабільність ситуації з працевлаштуванням ветеранів. Навіть при низькому рівні безробіття серед ветеранів, кожен п'ятий відзначив відсутність постійного місця роботи протягом останніх шести місяців.

Нестабільність фінансового стану багатьох ветеранів та необхідність впровадження заходів, спрямованих на підвищення їхнього рівня доходу та економічну стабільність після повернення до цивільного життя виявилась суттєвою проблемою. Більшість ветеранів (82%) назвали заробітну плату єдиним джерелом доходу для своїх домогосподарств протягом останніх 12 місяців. Значення цього показника було найвищим серед мешканців Києва та північних та південних регіонів (91%, 87% та 86% відповідно) [1]. Дані дослідження підтверджують необхідність удосконалення підходів до реінтеграції ветеранів у цивільне життя, зокрема у сфері забезпечення доступу до роботи та інших соціально-економічних можливостей.

Першочерговим викликом у реінтеграції ветеранів у ринок праці є недостатня кваліфікація. Багато ветеранів набули досвіду лише у військовій сфері, і їхні навички не завжди відповідають вимогам цивільних професій. Респонденти зазначили, що відчують себе непридатними та недостатньо освіченими або кваліфікованими для отримання постійної цивільної роботи.

Крім того, психологічні травми, які вони зазнали під час воєнних дій, ускладнювали їхню адаптацію до нового робочого середовища. Фізичні обмеження, такі як втрата кінцівок або інвалідність, обмежувати їхні можливості в роботі.

Крім того, ветерани часто стикаються із обмеженнями на ринку праці через свій військовий досвід. Іншими названими перешкодами працевлаштуванню були проблеми зі здоров'ям або, зокрема, статус ветеранів. Всі ці фактори ускладнюють реінтеграцію ветеранів у цивільне суспільство та можуть стати причиною їхньої соціальної відчуженості та економічної незахищеності.

Для забезпечення успішної реінтеграції ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та осіб із інвалідністю у суспільство та економіку України, важливим є розвиток інклюзивного ринку праці. Цей процес потребує уважного планування та впровадження комплексу заходів, що враховують специфічні виклики, пов'язані з війною та її впливом на суспільство та економіку. Доцільним є застосування позитивного зарубіжного досвіду у розвитку інклюзивного ринку праці в Україні [2; 3]. Зокрема, приклад Польщі, де діють поліцеальні школи, що надають можливість отримати професійну освіту протягом одного або двох років, є вартим уваги. Польський досвід свідчить про готовність дорослого населення активно перепрофілюватися та отримувати нові навички, що є важливим для інклюзивного ринку праці [4].

Додатково, успішним прикладом інвестицій в освіту ветеранів є програма G.I. Bill у США. Ця програма надавала цільову оплату навчання для ветеранів, сприяючи зниженню безробіття серед них та підвищенню їх професійного рівня. У 2023 році було виділено \$303 мільярди на підтримку Департаменту ветеранів США, що є другим за розміром фінансовим заходом у системі управління оборони США [5]. Такий рівень фінансування свідчить про високий пріоритет уряду у справі реінтеграції ветеранів у цивільне життя та на ринок праці.

Розвиток інклюзивного ринку праці в Україні вимагає врахування впливу міграційних процесів на суспільство та економіку країни. За умов посиленої міграції, зокрема, внаслідок війни, важливо забезпечити інклюзивний доступ до ринку праці для всіх його учасників, включаючи ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Міграційні процеси можуть створювати додаткові виклики у забезпеченні рівних можливостей на ринку праці, такі як конкуренція за робочі місця та нестабільність зайнятості. Тому важливо розробити та впровадити програми, спрямовані на інклюзивну зайнятість, які враховують потреби та особливості всіх груп населення, що шукають роботу. Такі механізми можуть включати розробку спеціальних програм підтримки, надання пріоритету доступу до ринку праці, а також впровадження соціальних та освітніх ініціатив з метою підвищення конкурентоспроможності та адаптивності цих груп на ринку праці.

Комплексний підхід до роботи з ветеранами з інвалідністю сприятиме позитивним змінам для всіх зацікавлених сторін на національному та місцевому рівнях, роблячи суспільство більш інклюзивним та рівним для всіх громадян [1; 6].

Отже, успішна реінтеграція ветеранів у ринок праці є важливим етапом їхнього повернення до цивільного життя та ключовим чинником їхнього благополуччя. Для успішної реінтеграції ветеранів з інвалідністю в суспільство необхідно прийняти інклюзивний підхід, що враховуватиме їхні потреби та особливості. На сьогоднішній день процес реінтеграції часто обмежується фізичними, психологічними та інтелектуальними обмеженнями, інші важливі аспекти не враховуються. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, що включатиме професійну підготовку, психологічну підтримку та інформаційну роботу. Лише таким чином можна забезпечити успішну реінтеграцію ветеранів у суспільство та сприяти їхньому соціальному та економічному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Реінтеграція ветеранів в Україні національне опитування. 2022. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/VETERANS%E2%80%99%20REINTEGRATION%20IN%20UKRAINE_UKR-NEW.pdf
2. Pavlikha N., Tymbaliuk I., Uniga O. Labour market development features in the European Union. *The economy of Bulgaria and the European Union in the global word. Management, marketing and entrepreneurship, corporate control and business development in Bulgaria and in the EU* : Collective Monographs of Scientific Articles. Sofia, 2018. С. 127-138.
3. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Цимбалюк С.М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. 2023. №2(94). С. 101-109.
4. Кузьо Н. Якось (не) буде: як впливає війна та її наслідки на український ринок праці. *Grow how*. 2023. URL: <https://www.growhow.in.ua/yakos-ne-bude-iak-vplyvaie-viyna-ta-ii-naslidky-na-ukrainskyu-rynok-pratsi/>.
5. Калмикова Н. Як у США дбають про своїх ветеранів і чого може навчитися Україна. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/21/699365/>.
6. Цимбалюк І. О. Оцінка інклюзивного розвитку регіонів України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал*. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. № 4 (24). <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-04-157-165> URL: <https://echas.eenu.edu.ua/index.php/echas/article/view/518/428>

УДК: 351

Бойко Оксана,
кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри інновацій,
інформаційної діяльності в освіті та
навчання за міжнародними проєктами,
Інститут державного управління та
наукових досліджень з цивільного захисту
м. Київ, Україна
oxiukr@ukr.net

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ

В умовах триваючої третій рік російсько-української війни Цивільний захист України виступає як специфічний напрямок діяльності держави в контексті національної безпеки України, займає важливе місце в системі національної безпеки, особливо, діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій як складової сектору безпеки і оборони.

Одним із наслідків цієї війни є статус України як найзамінованішої країни в світі.

Повоєнна відбудова нашої країни потребуватиме повного очищення її території від вибухонебезпечних предметів.

Планом пріоритетних дій Уряду на 2024 рік на напрямку цивільного захисту зокрема передбачено: проведення гуманітарного розмінування деокупованих територій для відновлення нормальних умов життєдіяльності населення та зменшення ризиків від вибухонебезпечних предметів; підвищення спроможностей піротехнічних підрозділів ДСНС тощо [1].

Сьогодні, зокрема в умовах дії воєнного стану, організаційно-правові засади діяльності у сфері гуманітарного розмінування регламентує Закон України «Про протимінну діяльність в Україні», Порядок ведення обліку операторів протимінної діяльності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 року № 1150.

Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» визначає правові та організаційні засади здійснення протимінної діяльності та особливості державного регулювання у відповідній сфері [2].

Розмінування (гуманітарне розмінування) – це комплекс заходів, які проводяться операторами протимінної діяльності з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, включаючи нетехнічне та технічне обстеження територій, складання карт, виявлення, знешкодження та (або) знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовку документації після розмінування, надання громадам інформації щодо протимінної діяльності та передачу очищеної території [2].

Слід зазначити, що протимінна діяльність – це заходи, що проводяться з метою забезпечення національної безпеки та спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя та діяльність населення.

До проведення розмінування (гуманітарного розмінування) в Україні залучаються фахівці з розмінування операторів протимінної діяльності – уповноважених підрозділів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, у тому числі міжнародних та іноземних, що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності.

Суб'єктами протимінної діяльності згідно чинного національного законодавства є: Національний орган з питань протимінної діяльності; уповноважені органи виконавчої влади у сфері протимінної діяльності, місцеві державні адміністрації та

органи місцевого самоврядування; центр протимінної діяльності та центр гуманітарного розмінування; оператори протимінної діяльності [2].

Кабінет Міністрів України у сфері протимінної діяльності забезпечує проведення державної політики у сфері протимінної діяльності, здійснює державне регулювання у цій сфері; забезпечує розроблення та виконання державних програм у сфері протимінної діяльності; координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних органів, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування підприємств та організацій незалежно від форми власності, що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності.

На виконання статті 21 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» Кабінетом Міністрів України внесено зміни до положень Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки, Міністерство закордонних справ, Міністерство у справах ветеранів, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерство аграрної політики та продовольства та Національну соціальну сервісну службу щодо покладання на них завдань участі у реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності в частині гуманітарного розмінування та виконанні міжнародних зобов'язань України з урахуванням національних інтересів у межах своїх повноважень та у взаємодії з Національним органом з питань протимінної діяльності, центром протимінної діяльності та центром гуманітарного розмінування [3].

Важливе місце відводиться Міністерству економіки України, яке відповідно до покладених на нього забезпечує взаємодію центральних органів виконавчої влади з питань протимінної діяльності в частині гуманітарного розмінування [4].

Серед основних завдань, визначених в Положенні про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: проведення через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту заходів з розмінування (гуманітарного розмінування) та піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підливних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), за винятком територій, на яких розміщені і постійно дислокуються військові частини, установи, військові заклади освіти, підприємства та організації Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів; участь у реалізації державної політики у сфері протимінної діяльності та виконанні міжнародних зобов'язань України у цій сфері у взаємодії з Національним органом з питань протимінної діяльності, центром протимінної діяльності та центром гуманітарного розмінування; участь у здійсненні заходів з інформування населення про безпеку від вибухонебезпечних предметів та навчання з питань запобігання виникненню ризиків, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами; здійснення заходів з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері протимінної діяльності та розмінування; участь у знищенні надлишкових боєприпасів, боєприпасів, непридатних для подальшого використання та зберігання, а також боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов'язань; участь у забезпеченні функціонування системи управління інформацією у сфері протимінної діяльності; участь у здійсненні контролю та забезпеченні якості виконання заходів у сфері протимінної діяльності [5].

В умовах воєнного стану, який діє в Україні з 24 лютого 2022 року, лише впродовж 2023 року піротехнічними підрозділами ДСНС здійснено близько 40 тис. виїздів, виявлено та знешкоджено понад 153 тис. вибухонебезпечних предметів, обстежено та

розміновано територію загальною площею понад 36 тис. га, з них 14 тис. 217,5 га акваторії водних об'єктів, у тому числі очищено за допомогою машин механізованого розмінування 511,2 га території. Основні зусилля було зосереджено на виконанні робіт із розмінування деокупованих територій Донецької, Київської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей. Всього на деокупованих територіях піротехнічними підрозділами ДСНС обстежено 424 км автодоріг, 4 тис. 459,8 км ліній електромереж, 22,8 км залізничних колій, 259,4 км газопроводів, 613 об'єктів та 5 тис. 307 домогосподарств. З метою забезпечення проведення польових робіт спільно із заінтересованими центральними органами виконавчої влади та обласними військовими адміністраціями розроблено та реалізується План заходів із розмінування (гуманітарного розмінування) земель сільськогосподарського призначення, який схвалено на засіданні Національного органу з протимінної діяльності. Планом визначено 1 тис. 409 ділянок загальною площею 470 тис. га на території Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської, Черкаської, Чернігівської областей. Координацію заходів Плану покладено на обласні військові адміністрації. На виконання Плану піротехнічними підрозділами ДСНС проведено нетехнічне обстеження понад 121 тис. 584 га, розміновано близько 7 тис. га земель сільськогосподарського призначення [6].

Подальшому вдосконаленню гуманітарного розмінування в Україні сприяє також міжнародне співробітництво, зокрема з питань формування ринку гуманітарного розмінування, технічного оснащення відповідних підрозділів та підготовки фахівців. Цьому сприяла проведена в 2023 році в Загребі (Республіка Хорватія) перша міжнародна донорська конференція з гуманітарного розмінування. І це не випадково, адже в Хорватії війна завершилася в 1995 році, а розмінування планується завершити 2026 року. За оцінками ДСНС, вибухонебезпечними предметами в Україні забруднено щонайменше

30 % території, а це понад 174 тис. квадратних кілометрів. За прогнозами Мінекономіки це потребуватиме 10-15 років [7].

ДСНС у 2023 році від міжнародних партнерів отримано 30 машин механізованого розмінування, наразі працює на території України 31 машина механізованого розмінування (MineWolf MW-370, Armtrak 400, DOK-ING MV-10, DOK-ING MV-4, GCS-200, DIGGER, REVIVAL P) [6].

Розвитку міжнародного співробітництва у сфері гуманітарного розмінування сприяє також підписання 20 квітня 2023 року та набрання чинності з 14 грудня 2023 року Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу, цієї найбільшої у світі системи міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях.

Перспективним також є подальше проведення наукових досліджень з питань гуманітарного розмінування, зокрема з метою їх практичного використання операторами протимінної діяльності, вдосконалення національного законодавства з цих питань.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2024 р. № 137 - р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2024-rik-137r-160224> (дата звернення: 10.05.2024).

2. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06 грудня 2018 р. № 2642 – VIII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

3. Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін з питань протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2023 р. № 1188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

4. Питання Міністерства економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 (із змінами). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

5. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

6. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2023 році: URL: <https://dsns.gov.ua/upload/2/0/4/5/2/3/6/zvit-pro-osnovni-rezultati-diialnosti-dsns-u-2023-roci.pdf> (дата звернення: 10.05.2024).

7. Наше завдання - сформувати ринок гуманітарного розмінування в Україні. *Interfax-Україна*: вебсайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/946450.html> (дата звернення: 10.05.2024).

УДК: 331.5:355.48

Білик Петро,
аспірант Лабораторії проєктів та ініціатив,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
bilyk.petro@vnu.edu.ua

МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна знаходиться у складній геополітичній ситуації та стикається з комплексом проблем, пов'язаних із міграційними процесами. Суть цих проблем полягає у тому, що війна спричинила значний рух населення, який відбувається як внутрішньо, так і за межами країни.

Перед початком повномасштабного вторгнення росії вивчення міграційних особливостей та причин міграції українського населення було більшою мірою спрямоване на впровадження попереджувальних заходів [1; 2]. Однак, наразі постає потреба не стільки в превентивних діях щодо еміграції українців, що зумовлена об'єктивною необхідністю збереження, порятунку життя та пошуку безпечного притулку, скільки в ініціюванні та розробці державних проєктів, спрямованих на успішне проведення процесів рееміграції українського населення до України [3].

Варто зазначити, що в багатьох випадках такий процес важливий не лише для українського суспільства та держави в цілому, але й для країн-реципієнтів українських вимушених мігрантів, оскільки за кордоном українські громадяни спричиняють проблеми щодо пошуку житла та перенасичення ринку праці [4]. Питання повернення

українських громадян до України може стати серйозною глобальною проблемою, розв'язання якої варто замислюватися вже сьогодні.

Внутрішня міграція, спричинена війною, призводить до переміщення населення з зони військових дій у безпечніші регіони України. Це створює значні виклики для приймаючих регіонів, зокрема, в сфері житла, працевлаштування, освіти та медичного обслуговування [5]. Також існує ризик збільшення числа людей, які опиняються у важкій економічній ситуації через втрату робочого місця або майна внаслідок конфлікту.

Крім того, важливо враховувати вплив ветеранів війни на міграційні процеси та економічний розвиток. Велика кількість ветеранів повертається до цивільного життя зі значними навичками та досвідом, які можуть бути корисними для економіки. Інтеграція ветеранів у суспільство та ринок праці є не лише моральним зобов'язанням, але й важливим чинником для економічного розвитку країни, оскільки вони мають значний потенціал у сфері виробництва, послуг та волонтерства. Важливо забезпечити їхню соціальну та професійну реінтеграцію, щоб вони могли відчувати себе корисними членами суспільства та зробити свій внесок у його розвиток. Тому розробка та впровадження ефективних програм соціальної підтримки, адаптації та реінтеграції, які допомагатимуть ветеранам знаходити роботу, отримувати освіту та отримувати медичну допомогу, має велике значення для стабільності та процвітання України.

Зовнішня міграція також є серйозною проблемою сучасної ситуації в Україні. Велика кількість українців емігрувала за кордон у пошуках безпеки, стабільності та кращих можливостей, що спричинило втрату кваліфікованих кадрів, зниження інвестиційного потенціалу країни, а також збільшення ризиків для економічного відновлення після завершення конфлікту.

Дані, наведені Мартіном Гріффітсом, координатором надзвичайної допомоги ООН, на засіданні Ради Безпеки ООН у Нью-

Йорку 6 лютого 2023 року, свідчать про катастрофічний розмір гуманітарної кризи, спричиненої війною, що веде російська федерація проти України. За його словами, близько 8 мільйонів українців змушені були виїхати до сусідніх країн, уникаючи бойових дій, ще 5,3 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами, шукаючи притулку у власній країні. Крім того, понад 17,6 мільйона осіб, що становить майже 40% населення України, потребували гуманітарної допомоги [6].

Ці дані свідчать про те, що війна в Україні має руйнівний вплив на життя мільйонів людей, що втратили свої домівки, родини та стали жертвами конфлікту. На тлі таких величезних потоків мігрантів та потреби у гуманітарній допомозі, стає очевидною необхідність міжнародного співробітництва та підтримки з боку міжнародних організацій, країн-донорів та громадських організацій. Гуманітарна допомога має стати пріоритетом для міжнародної спільноти, а також для уряду України, який повинен забезпечити доступ до неї для тих, хто її потребує найбільше.

Отже, міграційні процеси, спричинені війною в Україні, створюють значні виклики для економічного розвитку та відновлення країни. Щоб ефективно вирішувати ці проблеми, необхідно розробляти та впроваджувати комплексні стратегії, спрямовані на підтримку мігрантів, створення сприятливих умов для їхньої інтеграції та залучення до економічного та соціального розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Войчук М. В., Савчук А.Ю., Коломечюк В.В., Цимбалюк С.М. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія. Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 514 с.

2. Павліха Н., Цимбалюк І., Уніга О. Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 223 с. ISBN 978-966-940-195-3

3. Литвинчук О. В., Юрківський О. Й. Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни. Економіка, управління та адміністрування. 2023. № 2. С. 71-78.

4. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Цимбалюк С.М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. 2023. №2(94). С. 101-109.

5. Цимбалюк І.О, Хомюк Н. Л, Зелінська О.З. Міграція робочої сили в Україні: виклики для управління та мотивації персоналу під час війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2783> DOI: 10.32782/2524-0072/2023-54-66

6. ООН: Близько восьми мільйонів українців утекли від війни [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-blizko-vosmi-miljoniv-ukrainciv-utekli-vid-vijni/a-64628526>

УДК: 355.001.45:338.124.4(477)

Невар Ігор,
науковий співробітник Лабораторії проєктів та ініціатив,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ НА РЕАБІЛІТАЦІЮ ТА СОЦІАЛЬНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

В умовах тривалої війни, що розпочалася в 2014 році, Україна зіткнулася з необхідністю забезпечення реабілітації та соціальної інтеграції значної кількості ветеранів. Істотну роль у цій справі відіграють міжнародні донори, які надають фінансову та технічну підтримку для реалізації відповідних програм.

Значний внесок у реабілітацію ветеранів здійснює й уряд США через Агенцію США з міжнародного розвитку (USAID). Програми, що фінансуються USAID, включають не тільки медичну допомогу, але й освітні курси для ветеранів та членів їхніх сімей, що сприяє їхній соціальній адаптації та економічній незалежності [1].

Одним із яскравих прикладів таких програм є ініціатива з надання грантів для ветеранів та членів їхніх сімей, що фінансується IREX за підтримки Державного Департаменту США. Ця програма спрямована на підтримку економічної діяльності ветеранів через надання грантів на розвиток бізнесу. Гранти можуть бути використані для придбання меблів, обладнання, транспортних засобів, ліцензійного програмного забезпечення, сировини, матеріалів, товарів та послуг, необхідних для реалізації бізнес-плану, а також для створення ферм. Крім того, фінансування може покривати витрати на маркетинг, оренду нежитлових приміщень, обладнання та лізинг. Розміри грантів варіюються в залежності від умов: до 250 тисяч

гривень за умови створення одного робочого місця, до 500 тисяч гривень – за створення двох робочих місць, і до 1 мільйона гривень для ветеранів, зареєстрованих як фізичні особи-підприємці протягом трьох років, з обов'язковим створенням чотирьох робочих місць. Програма передбачає терміни подачі заявок, що тривають до кінця весни 2024 року [2].

Ще однією важливою ініціативою у сфері підтримки ветеранів є проєкт «Шлях стійкості», який реалізується Міжнародною організацією з міграції (МОМ) та фінансується міжнародними донорами. Цей проєкт передбачає надання грантів до 52 500 євро для організацій та установ, які працюють з ветеранами.

Проєкт «Шлях стійкості» спрямований на зміцнення спроможності місцевих організацій, які надають підтримку ветеранам. Фінансування може бути використане для розвитку інфраструктури, надання медичних та психологічних послуг, а також для реалізації програм соціальної інтеграції та економічної адаптації ветеранів [3]. Реалізація проєкту є важливим кроком у покращенні умов для реабілітації ветеранів та забезпечення їхнього успішного повернення до цивільного життя.

Україна активно співпрацює з багатьма міжнародними організаціями для забезпечення комплексної підтримки ветеранів. ООН та її підрозділи, такі як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), надають підтримку в розвитку медичних послуг та створенні інфраструктури для надання допомоги ветеранам.

Міністерство у справах ветеранів за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та міжнародних донорів впроваджує програму навчання для тренерів майбутніх помічників ветеранів. Навчання спрямоване на підготовку фахівців, які зможуть надавати комплексну допомогу ветеранам, включаючи психологічну, соціальну та економічну підтримку. Підготовлені тренери будуть здатні надавати кваліфіковану допомогу ветеранам у різних регіонах

країни, що сприятиме їхній успішній реінтеграції в суспільство та покращенню якості їхнього життя [4].

Червоний Хрест, у свою чергу, активно залучений до програм, що забезпечують психосоціальну підтримку та допомогу у відновленні житлових умов для ветеранів і їхніх сімей. Зокрема, Червоний Хрест організовує тренінги для медичного персоналу, що працює з ветеранами, та надає фінансову допомогу для реконструкції житла, пошкодженого внаслідок воєнних дій [5].

Задля підтримки ветеранів налагоджена співпраця з міжнародними неурядовими організаціями, зокрема International Medical Corps та Médecins Sans Frontières (Лікарі без кордонів), надають необхідну медичну допомогу та психосоціальну підтримку у регіонах, де доступ до медичних послуг обмежений.

Попри значну міжнародну підтримку, реабілітація та соціальна інтеграція українських ветеранів стикається з низкою проблем. Обмеженість фінансових ресурсів обмежує можливості впровадження нових програм та розширення існуючих. Відсутність ефективної координації між державними органами, неурядовими організаціями та міжнародними донорами призводить до дублювання зусиль та неефективного використання ресурсів. Високий рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних проблем серед ветеранів потребує спеціалізованої допомоги, але в Україні поки що бракує достатньої кількості кваліфікованих фахівців. Інфраструктурні обмеження реабілітаційних центрів ускладнюють надання якісних послуг ветеранам. Ветерани часто стикаються з упередженнями та дискримінацією в суспільстві, що ускладнює їх соціальну інтеграцію та працевлаштування. Відсутність комплексного законодавства створює правові та адміністративні перешкоди для реалізації ефективних програм. Незважаючи на існуючі програми підтримки, ветерани часто стикаються з труднощами у працевлаштуванні через відсутність відповідних навичок або дискримінацію з боку роботодавців [6-8].

Необхідно залучити додаткові фінансові ресурси для розширення програм реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів, а також створити ефективний механізм координації між державними органами, неурядовими організаціями та міжнародними донорами. Потрібно розвивати кваліфікованих фахівців у сфері психологічної допомоги та покращити інфраструктуру реабілітаційних центрів. Важливо змінювати суспільне ставлення до ветеранів, знижувати рівень соціальної стигматизації та забезпечувати їхнє працевлаштування через програми перекваліфікації та професійного навчання. Необхідними для подолання існуючих проблем є розробка та впровадження комплексного законодавства, що регулює питання реабілітації та інтеграції ветеранів.

Варто відзначити, що Україна робить значні кроки у напрямку підтримки своїх ветеранів. Міжнародна допомога є важливою у реалізації програм реабілітації та соціальної інтеграції, але для досягнення повноцінних результатів необхідна і внутрішня системна реформа. Програми підтримки та співпраця з міжнародними партнерами є лише частиною ширшої стратегії, спрямованої на підтримку ветеранів та забезпечення їхнього повного відновлення та інтеграції в суспільство. Саме спільні зусилля держави, громадськості та міжнародних організацій дозволять зробити крок у напрямку створення більш сприятливого та інклюзивного середовища для українських ветеранів.

Список використаних джерел:

1. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с. ISBN 978-966-940-278-3 URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22190>
2. Грант для ветеранів та членів їхніх сімей. 2024. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-dlya-veteraniv-ta-chleniv-yihnih-simej>

3. До 52 500 євро для організацій та установ, які працюють з ветеранами, в рамках проекту мом «Шлях стійкості». *Chaszmin.com.ua*. 2024. URL: <https://chaszmin.com.ua/do-52-500-yevro-dlya-organizatsij-ta-ustanov-yaki-pratsuyut-z-veteranamy-v-ramkah-proyektu-mom-shlyah-stijkosti/>

4. Міністерство у справах ветеранів в Україні. Мінветеранів за підтримки ПРООН в Україні та міжнародних донорів проводить навчання для тренерів майбутніх помічників ветеранів. 2024. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/minveteraniv-za-pidtrimki-proon-v-ukrayini-ta-mizhnarodnih-donoriv-provudit-navchannya-dlya-treneriv-majbutnih-pomichnikiv-veteraniv>

5. Гуманітарне реагування українського червоного хреста. 2024. URL: <https://redcross.org.ua/>

6. Цимбалюк І. Європейські програми реінтеграції ветеранів: досвід та перспективи для України. *EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей*: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 29 лютого 2024 р.). / Заг. ред. та упорядк.: Цимбалюк І. О. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 284 с. С. 162-166.

7. Цимбалюк І. О. Економіка війни та перспективи для України. *Together United: науковці проти війни*: збірник тез доповідей I Міжнародної благодійної науково-практичної конференції (Луцьк, 20 травня 2022 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) С. 131-133.

8. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток в умовах війни та нових економічних викликів. *Together United: науковці проти війни*: збірник тез доповідей I Міжнародної благодійної науково-практичної конференції (Луцьк, 20 травня 2022 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) С. 65-71. https://wiki.vnu.edu.ua/images/d/d0/Zbirnyk_tez_3.pdf

СЕКЦІЯ 2.
Зелена економіка та сталий розвиток
як стратегічний курс для відновлення України
після війни

УДК: 338.43:048.74

Хомюк Наталія,
д.е.н., завідувач кафедри менеджменту,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
khomiuk.nataliia@vnu.edu.ua

Білоус Олександр,
здобувач першого курсу факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
bilous.oleksandr2023@vnu.edu.ua

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
ПІСЛЯ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
СИТУАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Сталий розвиток сільських територій є важливою складовою державної стратегії відновлення та розбудови країни після війни. Післявоєнні виклики вимагають нових підходів до управління та використання ресурсів, що можуть забезпечити стабільний і тривалий розвиток сільських регіонів. У цьому контексті інноваційні підходи

ситуаційного менеджменту можуть стати ключем до успішного відновлення та розвитку.

На думку І. Перезової та М. Поленкової, позачерговою задачею сьогодні є розроблення відповідної нормативно-правової бази, спрямованої на вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем сільських територій, розширення можливостей доступу до фінансового та інформаційного забезпечення, вирішення проблеми кадрів на селі [1].

Повномасштабне вторгнення в Україну вплинуло на всі сфери розвитку сільських територій. З одного боку, війна призвела до знищення сільськогосподарських насаджень, тварин, інфраструктури, що спричиняє серйозні труднощі в галузі сільського господарства. Втрата робочих місць та зниження рівня життя є ще одним серйозним наслідком війни для сільських жителів, адже багато місцевих жителів працюють у сільському господарстві. В результаті відбулась втрата робочих місць, зниження зарплати та підвищення цін на продукти харчування. Це призводить до зниження рівня життя та зростання бідності в сільських громадах. З іншого боку, війна призвела до збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію. Це спричинено тимчасовою обмеженістю імпорту продуктів харчування, що змушує державу залучати власні ресурси для забезпечення національної безпеки [2].

Сільські території внаслідок воєнних дій також стали об'єктом значних руйнувань, таких як мінування та пошкодження від військової техніки, що призвело до підвищення потреб у рекультивації пошкоджених земельних ресурсів.

Післявоєнний період характеризується численними проблемами, які потребують негайного вирішення, серед яких можна виділити:

- руйнування інфраструктури – зруйновані дороги, будівлі, системи водопостачання та електропостачання;
- економічні труднощі – втрата робочих місць, зниження рівня доходів, відсутність інвестицій;

- соціальні проблеми – міграція населення, втрата соціальних зв'язків, психологічні травми.

- екологічні проблеми – забруднення довкілля, зниження родючості ґрунтів, деградація ландшафтів.

Тому ситуаційний менеджмент передбачає адаптацію управлінських рішень до конкретних умов та обставин, що є особливо актуальним у післявоєнний період. Основні інноваційні підходи включають:

- гнучкість управління (використання адаптивного планування та прогнозування; реагування на зміни ситуації в режимі реального часу; залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень);

- інформаційно-комунікаційні технології (впровадження цифрових платформ для моніторингу та управління ресурсами; використання геоінформаційних систем (ГІС) для аналізу та планування; підтримка онлайн-спільнот для обміну досвідом та знаннями);

- економічна диверсифікація (розвиток багатофункціональних сільськогосподарських підприємств, які займалися б різними видами сільського господарства, туризмом, органічним та нішевим виробництвом; стимулювання розвитку малих та середніх підприємств; залучення інвестицій у відновлювані джерела енергії);

- соціальна інновація (відновлення соціальних інститутів та інфраструктури; проведення тренінгів та освітніх програм для підвищення кваліфікації місцевого населення, створення психологічної підтримки для ветеранів та постраждалих від війни);

- екологічна стійкість (відновлення та збереження природних екосистем; впровадження екологічно безпечних технологій у сільське господарство; реалізація проєктів з відновлення земельних та водних ресурсів).

Управління сталим розвитком сільських територій є важливим фактором для забезпечення економічного, соціального та екологічного добробуту населення. Для України важливо

використовувати досвід країни Європейського Союзу в цій сфері. Ключовими аспектами успішної реалізації програми сталого розвитку є ефективне управління ресурсами, врахування потреб громадськості, підтримка з боку держави та підвищення конкурентоспроможності сільських територій через інновації та розвиток інфраструктури. Успішне впровадження цих заходів значно покращить життя мешканців сільських територій і сприятиме сталому розвитку України [3].

Управління розвитком сільських територій повинно сприяти відновленню сільського господарства та ефективному функціонуванню сільських громад для забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни. Управління сталим розвитком сільських територій в умовах воєнного стану має свої особливості, які вимагають адаптованих стратегій і підходів. В умовах воєнного стану головним успіхом є забезпечення безпеки громадян. Тому управління сільськими територіями має бути спрямоване на забезпечення життєво важливих потреб населення та врахування воєнних загроз [4].

На думку В. Третяка, Д. Бреуса, для успішного, сталого розвитку сільських територій необхідно в першу чергу підходити до визначення сільської території як до багатофункціональної просторової соціально-економічної системи, вживати комплексний підхід до вирішення проблем відтворення постраждалих сільських територій, застосовувати державні інструменти та механізми стимулювання, які будуть спрямовані на стабільне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва. Це дозволить забезпечити підвищення конкурентоспроможності всіх галузей сільського господарства, поліпшити умови праці та проживання сільського населення, відтворити та створити нові об'єкти соціальної інфраструктури, зберегти природне середовище.

На нашу думку, інноваційні підходи ситуаційного менеджменту сприятимуть сталому розвитку сільських територій після війни.

Гнучкість управління, використання інформаційно-комунікаційних технологій, економічна диверсифікація, соціальні інновації та екологічна стійкість є ключовими елементами успішної стратегії відновлення сільських територій. Важливо забезпечити комплексний підхід та активне залучення всіх зацікавлених сторін до процесу відновлення, що сприятиме сталому розвитку та процвітанню сільських територій у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Перезозова І.В., Поленкова М.В. Сталий розвиток сільських територій: сучасний стан проблеми. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 59-1. С. 68–75.
2. Хомюк Н.Л. Тенденції розвитку сільських територій в умовах воєнного часу. *Економічні та правові аспекти фінансової системи України в умовах воєнного часу: тези доповідей VI круглого столу*, м. Луцьк, 11 квітня 2023 р. / упоряд. : М,Б,Дацюк-Томчук, О.А. Бунлак. Луцьк: Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2023. С. 59–62.
3. Хомюк Н.Л. Управління сталим розвитком сільських територій: досвід ЄС та імплементація в Україні. *European Perspective: сучасні виклики та можливості для України*. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С.176–189.
4. Хомюк Н.Л. Особливості управління сталим розвитком сільських територій в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.*, Ч. 1. Луцьк, 15 груд. 2023 р., Луцьк: ЛНТУ, 2023. С. 260-262.
5. Третяк В.П., Бреус Д.К. формування пріоритетів повоєнного відновлення постраждалих сільських територій та подальшого їх сталого розвитку. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2023. № 30. С. 26–37. DOI: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2023.30.26>

УДК 332.1:336.7:502.131.1

Корнелюк Ольга,
к.е.н., доцент,
кафедра міжнародних економічних відносин
та управління проектами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ol-lu@ukr.net

ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У сучасних умовах глобальних екологічних та економічних викликів забезпечення сталого розвитку залишається одним із найбільш актуальних завдань. Зелене фінансування передбачає залучення фінансових ресурсів для реалізації проектів, спрямованих на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та сприяння сталому розвитку. Воно охоплює широкий спектр фінансових продуктів і послуг, що підтримують екологічно чисті та стійкі проекти: зелені облігації, кредити для проектів з відновлюваної енергетики, інвестиції у розвиток зелених технологій, субсидії для екологічно чистих підприємств тощо [1].

Військова агресія росії спричинила трагічні людські втрати, руйнування економіки та створила серйозні виклики для України. Зруйнована інфраструктура, економічні втрати, екологічні збитки та окупація частини території потребують вжиття заходів для відновлення та майбутнього розвитку. Серед іншого, зелене фінансування також відіграє важливу роль у відбудові регіонів України, сприяючи економічному відновленню на засадах сталого розвитку. Сталий розвиток передбачає збалансований підхід до економічного зростання, соціального благополуччя та збереження навколишнього середовища. В умовах війни та післявоєнного

відновлення це означає створення міцної основи для відбудови з урахуванням довгострокових потреб суспільства та екологічної стійкості [2].

Основними напрямками зеленого фінансування є: інвестиції у відновлювальну енергетику та енергозберігаючі проекти; розвиток екологічно чистого транспорту та транспорту на альтернативних видах палива; проекти з управління відходами, їх переробки та повторного використання; інвестиції у збереження біорізноманіття та екосистем. Залучення фінансових ресурсів у такі ініціативи сприяє сталому зростанню через економічний і соціальний розвиток та екологічні переваги. Зелені інвестиції стимулюють економічне зростання та створюють нові робочі місця в секторах, пов'язаних з відновлюваною енергетикою, екологічними технологіями та управлінням відходами. Відповідно до звіту Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії, лише сектор відновлюваної енергетики може забезпечити до 46 млн робочих місць у світі до 2050 року. Це стимулює економічне зростання, зменшує безробіття та підвищує рівень життя населення. Залучення іноземних інвесторів до зелених проектів сприяє притоку капіталу та технологій, що підвищує конкурентоспроможність регіону [3; 4].

Реалізація зелених проектів підвищує якість життя населення за рахунок покращення екологічної ситуації та створення умов для здорового способу життя. Погіршення навколишнього середовища провокує серйозні наслідки для здоров'я, зокрема респіраторні захворювання, рак та інші проблеми. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, лише забруднення повітря коштує світовій економіці приблизно 5 трлн. дол. щорічно у вигляді витрат на охорону здоров'я та зниження продуктивності. Інвестуючи в зелені проекти, в регіонах буде створено безпечне середовище для проживання. Розвиток зелених технологій сприяє освіті та підвищенню кваліфікації робочої сили, що підвищує її мобільність та адаптивність до змін на ринку праці.

Наслідки деградації навколишнього середовища, такі як зміна клімату, забруднення та втрата біорізноманіття здійснюють руйнівний вплив на регіональні екосистеми. Реалізація проектів з зеленого фінансування зменшує викиди парникових газів, покращує якість повітря та води, а також сприяє збереженню природних ресурсів. Це дозволяє мінімізувати екологічні ризики та забезпечити стаке використання природних ресурсів. Світовий досвід свідчить про поширення екологічних ініціатив. Наприклад, Європейська зелена угода передбачає залучення щонайменше 1 трлн євро зелених інвестицій для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. [5; 6].

Важливо використовувати різні механізми та джерела зеленого фінансування. Випуск зелених облігацій може залучити кошти для реалізації екологічних проектів, таких як відновлення інфраструктури з урахуванням енергозберігаючих технологій та будівництво об'єктів відновлюваної енергетики. Банки можуть надавати спеціальні кредити для підприємств, що впроваджують екологічні інновації, знижують викиди та підвищують енергоефективність. Ще одним напрямком є отримання грантів та субсидій для підтримки зелених проектів від міжнародних організацій, таких як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Програми ЄС, такі як Horizon Europe, надають підтримку для досліджень та впровадження зелених технологій. Одним з варіантів підтримки зелених трансформацій є створення фондів для фінансування стартапів та інноваційних підприємств, що займаються зеленою економікою. Необхідна також підтримка уряду, зокрема уряд України може створювати спеціальні фонди та програми для підтримки зелених ініціатив, залучаючи бюджетні кошти та ресурси донорів. Залучення приватного капіталу через механізми державно-приватного партнерства сприятиме прискоренню реалізацію зелених проектів [7; 8].

Необхідно враховувати стримуючі фактори, які впливають як на процес інвестування, так і на запровадження сталих ініціатив. Багато

підприємств та громадян не володіють достатньою інформацією про можливості зеленого фінансування та його переваги. Високі початкові витрати на зелені проекти можуть бути стримуючим фактором для малих та середніх підприємств. Відсутність чіткої державної політики та регулювання у сфері зеленого фінансування також стримує його розвиток [9].

Однією з проблем, яка підриває довіру до екологічних ініціатив, є грінвошинг (від англ. «greenwashing»). Це практика, коли компанії або організації вводять в оману споживачів, представляючи свої продукти, послуги чи дії як екологічно дружні або стійкі, хоча насправді вони такими не є. Це явище стає дедалі поширенішим, оскільки споживачі та інвестори все більше звертають увагу на екологічні аспекти продукції та діяльності компаній. Грінвошинг включає в себе різні форми маніпуляцій, які можуть варіюватися від незначного перебільшення екологічних переваг продукту до прямих обманів. Для боротьби з грінвошингом необхідно впроваджувати комплексний підхід, що включає законодавчі ініціативи, підвищення рівня прозорості та звітності, а також освітні заходи [10].

Для збільшення інтенсивності та ефективності зеленого фінансування потрібно звернути увагу на такі напрямки: розробка та впровадження державних програм підтримки зеленого фінансування; підвищення обізнаності населення та підприємств про переваги зелених інвестицій; залучення міжнародних фінансових інституцій для підтримки зелених проектів у регіонах.

Зелене фінансування є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Воно сприяє економічному зростанню, екологічній стійкості та соціальному благополуччю. Для повного використання потенціалу зеленого фінансування необхідно подолати існуючі виклики та забезпечити сприятливі умови для реалізації екологічно чистих проектів. Лише тоді воно зможе стати потужним драйвером сталого розвитку на регіональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Я., Луців П., Чайковський Є. Роль зеленого банкінгу в забезпеченні цілей сталого економічного розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. 1(54). 23–36. DOI : <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4250>
2. Павліха Н. В., Корнелюк О. А. Циркулярна модель як інноваційна система відновлення конкурентоспроможності регіонів і територіальних громад в Україні у воєнний і повоєнний періоди. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер. Економічні науки. 2023. Вип. 3(103). С. 179-193. DOI: <http://doi.org/10.31713/ve3202317>
3. Корнелюк О.А. Напрямки впровадження циркулярної економіки в деревообробній промисловості в контексті сталого розвитку. *Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал*. 2024. Випуск 1 (74). С. 191-197. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.74-32>
4. Trushkina H., Boiarko I. Green finance in the context of the concept of sustainable development: bibliometric and trend analysis. *Society. Economy. Digitalization*. 2024. 1(1). 13–28. DOI: <https://doi.org/10.31379/sed.1.1.2024.7>
5. Шевченко О.М. «Зелені» фінанси як головне джерело сталого розвитку. *Modern systems of science and education in the USA, EU and other countries '2024: ProConference in conjunction with KindleDP Seattle, Washington, USA*. 2024. P. 117-120. DOI: <https://doi.org/10.30888/2709-2267.2024-22-00-017>
6. Корнелюк О. Досвід імплементації циркулярних проєктів для відновлення економіки України. *Together united: науковці проти війни: збірник тез доповідей I Міжнародної благодійної науково-практичної конференції* (Луцьк, 20 травня 2022 р.). URL: https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2022-07/Zbirnyk_tez_3.pdf#page=38
7. Tsymbaliuk I., Pavlikha N., Barskyi Y., Tihonchuk L., Korneliuk O., Naumenko N., Kovshun N. (2021). Imbalances Between Revenues and Expenditures of Local Rural Budgets in the Process of Fiscal Decentralization in Ukraine: Assessment and Modelling. *Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development*, Vol. 21 Is. 2. Pp.671-683. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.21_2/Art78.pdf

8. Прутська, О. Сучасна політика НБУ щодо розвитку сталого фінансування. *Економіка та суспільство*. 2021. (34). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-14>

9. Корнелюк О. Особливості запровадження циркулярних моделей розвитку в регіоні. *UKRAINE INNOVATE: сучасні моделі для відновлення: збірник тез доповідей V Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.)*. / За заг. ред. Павліхи Н.В. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 211 с. С. 178-181. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23094>

10. Писаренко Н., Калінін А., Гуляєва Л., Ткаченко Я., Буткевич О., Медвідь Г. Використання технологій екологічного маркетингу в концепції формування політики компаній щодо сталого розвитку компаній та грінвошинг. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. 4 (32). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-4\(32\)-355-370](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-4(32)-355-370)

УДК: 621.311.2:658.5(477.75)

Пшибельський Володимир,
аспірант Лабораторії проєктів та ініціатив,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
pshybelskyi.volodymyr@vnu.edu.ua

СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Енергетична система є базовим сектором інфраструктури будь-якої держави, оскільки забезпечує безперебійне функціонування економіки, соціальної сфери та життєдіяльності населення. Стабільне енергопостачання є основою для розвитку промисловості, аграрного сектору, транспорту та інших галузей, а також забезпечує комфорт і безпеку громадян. Відновлення та модернізація енергетичної системи мають стратегічне значення для економічного зростання та сталого розвитку України.

Війна, яку веде Росія, завдала значних руйнувань енергетичній інфраструктурі України. Масові ракетні атаки, спрямовані на енергетичні об'єкти, спричинили руйнування і пошкодження значної частини теплової та гідроенергетичної генерації, магістральних і розподільчих мереж. Згідно з даними Міністерства енергетики, 22 березня 2024 року було здійснено наймасштабнішу атаку на українську енергосистему з початку повномасштабного вторгнення. В результаті цих атак, зокрема, було пошкоджено Сумську ТЕЦ та зруйновано Трипільську ТЕЦ на Київщині [1]. Згідно звіту, опублікованого Програмою розвитку ООН у співпраці з Світовим банком, енергетична інфраструктура України зазнала збитків у розмірі понад 10 мільярдів доларів внаслідок російських обстрілів,

які сталися рік тому. За цей період збитки зросли до 12,5 мільярда доларів внаслідок подальших обстрілів та руйнувань енергетичної інфраструктури. В цілому, станом на зараз, близько 50% енергетичної інфраструктури України постраждало від російських обстрілів [2].

Руйнування створюють серйозні виклики для енергетичної безпеки та стабільності країни. Втрата 6-8 ГВт генерації та пошкодження значної частини енергетичних об'єктів вимагає негайних та ефективних заходів для відновлення та модернізації енергетичної системи.

У зв'язку зі складністю та важливістю процесу відновлення та модернізації енергетичної системи України в умовах повоєнного періоду, варто взяти на увагу досвід зарубіжних країн, що зазнали подібних викликів у минулому. Один із яскравих прикладів – це Японія, яка стикнулася з серйозними проблемами в енергетичному секторі після руйнувань, спричинених землетрусом та ядерною аварією в Фукусімі у 2011 році [3].

Після цієї катастрофи Японія активно переходила до розвитку відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової енергетики. Уряд країни залучив значні інвестиції в ці галузі, спрямовуючи їх на відновлення та модернізацію пошкоджених енергетичних об'єктів, а також на створення нових технологій та інфраструктури для використання альтернативних джерел енергії.

Ще одним прикладом є Німеччина, яка активно розвиває програми з енергоефективності та відновлюваної енергії в рамках своєї стратегії «Енергетичний поворот» [4]. Стратегія спрямована на повний відмову від використання ядерної енергії та зменшення викидів парникових газів, а також на забезпечення енергетичної незалежності країни. Німеччина активно інвестує у вітрову, сонячну та біомасову енергетику, розвиває сучасну енергоефективну технологію та стимулює споживачів до зменшення споживання енергії.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що енергетична криза може бути перетворена в можливість для розвитку та модернізації енергетичної системи. Україна може взяти на увагу цей підхід та використати для відновлення своєї енергетичної інфраструктури в умовах повоєнного періоду.

Враховуючи вищевикладене, розробка та реалізація науково обґрунтованих стратегій відновлення стане ключовим етапом на шляху до сталого енергетичного розвитку та забезпечення енергетичної безпеки країни. Однією з таких стратегій є диверсифікація джерел енергії, що дозволить зменшити залежність від імпортованих палив та забезпечить стабільність енергопостачання. Крім того, підвищення енергоефективності виробництва та споживання енергії сприятиме зменшенню втрат та оптимізації використання енергетичних ресурсів [5]. Розвиток нових технологій збереження та накопичення енергії також є важливою стратегією, що забезпечить надійність та стійкість енергопостачання навіть у випадку непередбачених ситуацій. Такі стратегії спрямовані на створення стабільного та стійкого енергетичного сектору, який буде гарантувати енергетичну безпеку країни в умовах зростаючих викликів та загроз.

Для відновлення та модернізації енергетичної системи України в умовах повоєнного періоду необхідним є максимальне залучення інвестицій у відновлення енергетичної інфраструктури. Досвід країн, які стикалися з аналогічними ситуаціями, показує, що успішне відновлення зазвичай базується на ефективному фінансуванні, яке включає як державні кошти, так і приватні інвестиції [6]. Важливо впроваджувати податкові пільги, спрямовані на залучення іноземних інвестицій у сферу енергетики в Україні, що сприятиме активізації розвитку та модернізації енергетичної інфраструктури країни [7; 8]. При цьому важливо створити стимули для приватних інвесторів через різноманітні фінансові інструменти, такі як податкові пільги, гранти та державні гарантії.

До стратегічних напрямків належить розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та підвищення енергоефективності. ВДЕ вже давно визнані як ефективний спосіб диверсифікації енергетичного забезпечення, зменшення залежності від імпорту енергоресурсів та зниження викидів парникових газів. Проте, для ефективного впровадження ВДЕ необхідно створити сприятливі умови для їх розвитку, такі як правова та регуляторна база, механізми стимулювання виробництва зеленої енергії та підтримка наукових досліджень.

Крім того, для забезпечення ефективного відновлення енергетичної системи важливо активізувати програми та проекти з енергоефективності спрямовані на модернізацію та оптимізацію систем енергозбереження в промисловості, впровадження енергоефективних технологій в будівництві та громадському секторі, а також навчання та інформування населення щодо раціонального використання енергії.

Успішне відновлення та модернізація енергетичної системи України буде вимагати не тільки технічних та фінансових ресурсів, але й політичної волі, міжсекторального партнерства та активної участі громадськості.

Список використаних джерел:

1. Росія продовжує нищити українську енергетику. Що чекає на Україну без ТЕС? Економічна правда. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/12/712324/>
2. У Раді оцінюють збитки енергетичної інфраструктури від атак у \$12,5 млрд. 7 травня 2024 року. <https://ua-energy.org/uk/posts/v-radi-otsiniuiut-zbytku-enerhetychnoi-infrastruktury-vid-atak-u-125-mlrd>
3. Фукусіма, 11.03.2011-11.03.2021. Змінитися, щоб запобігти лиху. Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки. 10.03.2021. <https://www.sstc.ua/news/fukusima-11-03-2011-11-03-2021-zminitisya-shob-zapobigti-lihu>

4. Бабков Д. Енергетика по-європейськи: як заощадити в майбутньому, інвестуючи зараз. <https://getmarket.com.ua/ua/post/energetika-po-yeuropejs-ki-yak-zaoshaditi-v-majbutn-omu-investuyuchi-zaraz>

5. Цимбалюк І. О. Необхідність та перспективи залучення інвестицій у енергозбереження в Україні [Текст] / І. О. Цимбалюк, В. Д. Лущик // Materials of the XI International scientific and practical conference, „Areas of scientific thought – 2014/2015”, (December 30, 2014 – January 7, 2015), – Volume 2. Economic science. Sheffield. Science and education LTD – 64 pp. – Pp. 12-14

6. Цимбалюк І. О. Досвід зарубіжних країн щодо стимулювання енергозберігаючих заходів та можливість його використання в Україні [Текст] / І. О. Цимбалюк, В. Д. Лущик // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 13-14 березня 2015 року) «Актуальні питання економічних наук». – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 114-117.

7. Цимбалюк І. О., Лущик В. Д. Податкове стимулювання залучення інвестицій у енергозбереження в Україні. *Еколого-економічні засади раціонального природокористування: теорія та практика реалізації*: кол. моногр. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. С. 45–73.

8. Цимбалюк І.О., Лущик В.Д. Інструменти податкового стимулювання залучення інвестицій у енергозбереження в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон: Херсонський державний

УДК 640.43:658.56:664:628.4:338.2

Герман Марія,
магістр першого курсу факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
mariagermanks@gmail.com

Науковий керівник: Корнелюк Ольга,
к.е.н., доцент, кафедра міжнародних економічних відносин
та управління проєктами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ol-lu@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Ресторанна галузь відіграє невід’ємну роль у глобальній системі харчування, що створює важливий культурний та соціальний контекст для спілкування, відпочинку та задоволення гастрономічних потреб споживачів. Перед ресторанами стоїть завдання не лише задовольняти смакові вподобання клієнтів, а й ефективно управляти виробничими процесами, щоб зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити економічну стійкість. Зростаючий обсяг харчових відходів у ресторанній галузі створює значний екологічний та економічний виклик. Невикористана їжа та інші продуктові відходи сприяють забрудненню довкілля та руйнуванню ресурсів, в той час як непотрібна витрата грошей на закупівлю та утилізацію відходів стає фінансовим обтяженням для бізнесу [1].

На сьогоднішній день існують різноманітні ініціативи та технології, спрямовані на зменшення відходів у ресторанах. Однак важливо визнати, що для досягнення успіху потрібен комплексний

підхід, який ураховуватиме різні аспекти управління відходами, включаючи зменшення виробництва відходів, їх використання та ефективну утилізацію. Тому актуальність вирішення проблеми управління харчовими відходами в ресторанній галузі визначається не лише екологічними та економічними наслідками, а й соціальними та етичними аспектами. Управління цими відходами може сприяти створенню більш стабільного, відповідального та сталого ресторанного бізнесу, який задовольнятиме потреби сучасного суспільства без шкоди для майбутніх поколінь [2].

Управління проектом використання харчових відходів доцільно здійснювати з урахуванням принципів циркулярної економіки. Така методологія управління пропонує інноваційні рішення для зменшення відходів і підвищення ефективності використання ресурсів. Циркулярна економіка передбачає перехід до замкненого циклу, де ресурси використовуються максимально ефективно і повторно. У контексті ресторанного бізнесу, це означає переробку та повторне використання харчових відходів для створення нових продуктів або енергії [3].

На першому етапі проекту слід проаналізувати поточний стан утворення та управління харчовими відходами в ресторані. Це включає оцінку обсягів харчових відходів, визначення основних джерел відходів, аналіз поточних методів утилізації. На основі аналізу розробляється стратегія оптимізації управління харчовими відходами. Вона може включати запровадження системи сортування відходів; використання технологій для зменшення обсягів відходів (наприклад, компостування, біогазові установки); співпрацю з місцевими фермерами та підприємствами для повторного використання відходів [4].

Практичними заходами для зменшення та повторного використання харчових відходів можуть бути: використання харчових відходів для виробництва компосту, який може бути використаний у фермерстві; переробка відходів на біогаз, який може

бути використаний для енергопостачання ресторану; впровадження технологій для зменшення харчових відходів, таких як програмне забезпечення для управління запасами, яке допомагає уникати надмірного замовлення продуктів [5]. Після впровадження заходів необхідно постійно моніторити результати і оцінювати ефективність проекту, відстежувати обсяги скорочення харчових відходів, проводити оцінку економічної ефективності впроваджених заходів та коригувати стратегію на основі отриманих результатів.

Закордонний досвід у сфері переробки харчових відходів ресторанів демонструє численні інноваційні підходи та технології, які можуть бути корисними для впровадження в інших країнах. Використовуючи платформу для обміну їжею Food Rescue в США організації Feeding America та City Harvest співпрацюють з ресторанами для збору надлишків їжі та їх розподілу серед нужденних. Це дозволяє не тільки зменшити харчові відходи, але й допомогти тим, хто потребує їжі. Багато ресторанів у США використовують системи компостування для переробки харчових відходів. Так, компанія Aerobic Bioconversion Systems пропонує технологію, яка перетворює органічні відходи на компост [6].

У Німеччині та Швеції ресторани використовують біогазові установки для переробки харчових відходів. Відходи перетворюються на біогаз, який можна використовувати для опалення або виробництва електроенергії. Це зменшує витрати на енергію та утилізацію відходів. У Великобританії встановлено розумні контейнери для відходів (Smart Bins), які використовують технології IoT для відстеження заповнення контейнерів. Це допомагає оптимізувати процес збору та переробки відходів. В Японії компанія Mitsubishi Chemical Corporation розробила технологію перетворення харчових відходів на біорозкладану пластикову упаковку. Це допомагає зменшити кількість пластикових відходів та використовувати харчові відходи більш ефективно. У Південній Кореї широко використовується технологія ферментації харчових

відходів для виробництва корму для тварин. Це дозволяє зменшити обсяг відходів, які потрапляють на сміттєзвалища, та забезпечити альтернативні джерела корму. Компанія Winnow розробила систему, яка використовує штучний інтелект для відстеження харчових відходів у ресторанах. Ця система дозволяє аналізувати дані та надавати рекомендації щодо зменшення відходів [7; 8].

Закордонний досвід показує, що існує багато різних підходів до переробки харчових відходів у ресторанному бізнесі, від технологій компостування та виробництва біогазу до інновацій у сфері упаковки та використання штучного інтелекту. Впровадження таких технологій та підходів може значно зменшити обсяги харчових відходів, зменшити екологічний вплив та підвищити економічну ефективність ресторанів [9].

Харчові відходи та продовольчі втрати є серйозною проблемою, що охоплює всі етапи продовольчого ланцюга. Ці поняття відрізняються: харчові відходи включають в себе продукти, які могли б бути спожиті, але втрачені через марнування або нехтування, тоді як продовольчі втрати виникають через неправильну організацію харчування чи недоліки в ланцюгу виробництва та постачання. Зниження обсягів харчових відходів та продовольчих втрат потребує комплексного підходу, включаючи удосконалення умов зберігання та транспортування, впровадження програм переробки та використання харчових відходів, а також підвищення свідомості серед споживачів. Управління харчовими відходами за допомогою методології, заснованої на принципах циркулярної економіки, є ефективним підходом для ресторанного бізнесу. Це дозволяє не тільки зменшити негативний вплив на довкілля, але й покращити економічні показники підприємства. Впровадження таких методів вимагає ретельного планування та постійного моніторингу, проте результати виправдовують зусилля, сприяючи сталому розвитку бізнесу та суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Архіпов В.В. Організація ресторанного господарства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Центр учбової літератури «Інкос», 2017. 280 с.
2. Бровенко Т.В. Цифрові платформи та технології як інструменти розвитку ресторанного бізнесу. Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference. Bilbao, Spain 2020. 484-487 с.
3. Корнелюк О. Методологічні аспекти управління циркулярними проектами та бізнес-моделями. Наукова інтеграція в умовах глобальних викликів: збірник тез доповідей IV Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 20 червня 2023 р.). / За заг. ред. Павліхи Н. В. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 159 с. С. 93-99. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22942>
4. Павліха Н.В., Корнелюк О.А., Цимбалюк І.О. Методології проектного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. Інтелект XXI. 2023. № 3. С. 74-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-3.11>
5. Корнелюк О., Левицький С. Економіка замкненого циклу та стратегії управління відходами. Наукові інновації та передові технології. Серія «Економіка». 2023. № 14(28). С. 679-691. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-679-691](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-679-691)
6. Бутенко О. П., Стрельченко Д. О. Практичні аспекти використання харчових відходів на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу // Вісник економіки транспорту і промисловості. № 61, 2018. С 110-117.
7. Pavlikha N., Korneliuk O. World experience of circular economy implementation and prospects for Ukraine. Economic, social and legal aspects of enterprise management. Context of the political and economic crisis / scientific editors Monika Dobska, Ryszard Kamiński. Poznań, 2022. P. 155-168. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22295>
8. Влащенко Н. М. Інноваційні технології у ресторанному, готельному господарстві та туризмі : навч. посібник. Харків. нац. ун-т міськ. госпва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 373 с.
9. Громаченко К. Ю., Яковишина М. С. Екологічні практики ресторанного господарства м. Рівне. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Сільськогосподарські науки. Рівне : НУВГП, 2021. Вип. 3(95). С. 34-46.

СЕКЦІЯ 3.

Інноваційні технології та диджиталізація у відновленні соціально-економічного потенціалу України та підтримці ветеранів

УДК 330.341.1(477):005.332.4]:004.738.5

Кльоба Руслан,
PhD аспірант
Лабораторії проектів та ініціатив,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
kloba.ruslan@vnu.edu.ua

ОЦІНКА ВПЛИВУ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНУ АКТИВНІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Смарт-спеціалізація стає ключовим інструментом для стимулювання інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів України. Ця стратегія, заснована на визначенні пріоритетних секторів економіки з високим потенціалом зростання, сприяє концентрації ресурсів та зусиль на досягненні конкурентних переваг у цих секторах.

Оцінка впливу смарт-спеціалізації на інноваційну активність та конкурентоспроможність регіонів України є важливим завданням для розуміння її ефективності та визначення напрямків вдосконалення. Для цього використовуються різні методи. Серед них поширеними є економетричні моделі, що дають можливість проаналізувати статистичні дані та оцінити вплив смарт-спеціалізації на такі

показники, як кількість патентів, публікацій у наукових журналах, інвестиції в інновації, експортний потенціал тощо.

Порівняльний аналіз передбачає систематичне вивчення динаміки розвитку інноваційної активності та конкурентоспроможності в регіонах, які прийняли рішення щодо імплементації стратегії смарт-спеціалізації та тих, що утримуються від цього курсу. Цей метод дослідження може використовуватися для об'єктивної оцінки впливу стратегії смарт-спеціалізації на розвиток регіонів.

Детальний аналіз досвіду окремих регіонів, що успішно впровадили стратегію смарт-спеціалізації дає можливість ідентифікувати ключові фактори успіху та ризики, пов'язані з впровадженням цієї стратегії.

Опитування та інтерв'ю з експертами, представниками бізнесу, науково-дослідницьких установ та органів влади є ще одним методом дослідження, що допомагає збагатити розуміння впливу стратегії смарт-спеціалізації на інноваційну активність та конкурентоспроможність.

Дослідження, проведені в Україні та інших країнах, свідчать про те, що смарт-спеціалізація має позитивний вплив на інноваційну активність та конкурентоспроможність регіонів. Регіони, які впровадили цю стратегію, демонструють вищі темпи зростання інвестицій в інновації; збільшення кількості патентів та публікацій у наукових журналах; підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг на світовому ринку; диверсифікацію економіки та зменшення залежності від одного сектору; створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення.

Вплив смарт-спеціалізації на інноваційну активність та конкурентоспроможність може варіюватися залежно від факторів, таких як:

- рівень розвитку інноваційної інфраструктури, адже наявність наукових парків, інкубаторів бізнесу, дослідницьких центрів сприяють трансферу технологій та комерціалізації інновацій.

- залученість стейкхолдерів та участі уряду, бізнесу, наукових установ, громадянського суспільства в процесі розробки та реалізації стратегії смарт-спеціалізації.

- ефективність впровадження стратегії: чітке визначення пріоритетних секторів, розробка та реалізація комплексу заходів для їх підтримки, моніторинг та оцінка результатів.

- якість людського капіталу: наявність кваліфікованих кадрів, які відповідають потребам пріоритетних секторів економіки.

- сприятливе інституційне середовище: нормативно-правові акти, які стимулюють інноваційну діяльність та співпрацю між стейкхолдерами.

Для посилення впливу смарт-спеціалізації на інноваційну активність та конкурентоспроможність регіонів України перш за все, необхідно створити сприятливе інституційне середовище, включаючи розробку та прийняття нормативно-правових актів, що стимулюють інноваційну діяльність та співпрацю між урядом, бізнесом, науковими установами і громадянським суспільством. Запровадження податкових пільг, грантів та інших інструментів а також спрощення процедур отримання дозволів та ліцензій для інноваційного бізнесу сприятиме розвитку інноваційної активності.

Щодо розвитку інноваційної інфраструктури, необхідно зосередитися на створенні наукових парків, інкубаторів бізнесу, дослідницьких центрів та технологічних хабів. Підтримка розвитку венчурного капіталу для фінансування інноваційних стартапів та сприяння створенню і розвитку бізнес-ангелів, які інвестують в інноваційні проекти на ранніх стадіях, є необхідним для забезпечення належного фінансового підґрунтя для інноваційних підприємств.

Для ефективного впровадження смарт-спеціалізації в регіонах України важливою є підтримка інвестицій в інновації, що може бути

досягнуто через запровадження податкових пільг та грантів для компаній, які інвестують у дослідження та розробки, а також створення державних фондів, які співфінансують інноваційні проекти разом з приватним бізнесом. Важливим кроком є також впровадження програм державних закупівель інноваційної продукції та послуг.

Підвищення кваліфікації робочої сили, впровадження програм навчання та перепідготовки кадрів за напрямками, що відповідають потребам пріоритетних секторів економіки, сприятиме розвитку необхідних навичок у працівників. Співпраця між освітніми закладами та бізнесом для підготовки фахівців з необхідними навичками, а також запровадження програм дуальної освіти, які поєднують навчання в університетах з практичною роботою на підприємствах, створять умови для підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Невід'ємною складовою успіху є залучення стейкхолдерів до процесу розробки та реалізації стратегії смарт-спеціалізації. Активна участь уряду, бізнесу, наукових установ та громадянського суспільства забезпечить комплексний підхід до впровадження змін. Створення консультативних рад та робочих груп за участю представників різних груп стейкхолдерів, а також забезпечення прозорості та відкритості процесу розробки та реалізації стратегії сприятимуть ефективній комунікації та співпраці.

Своєчасно вносити необхідні корективи дасть можливість моніторинг та оцінка результативності впровадження смарт-спеціалізації. Розробка системи показників для оцінки впливу смарт-спеціалізації на інноваційну активність та конкурентоспроможність, а також використання результатів моніторингу для покращення стратегії та підвищення її ефективності є важливими кроками у цьому напрямку.

Велике значення також має обмін досвідом між регіонами щодо успішних практик впровадження смарт-спеціалізації. Організація навчальних програм та семінарів для представників органів влади,

бізнесу та наукових установ сприятиме поширенню найкращих практик. Співпраця з іншими країнами, які мають успішний досвід впровадження смарт-спеціалізації, допоможе перейняти корисні підходи та адаптувати їх до українських реалій.

Отже, смарт-спеціалізація є перспективним інструментом для стимулювання інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів України. Результати оцінки її впливу свідчать про позитивний вплив на інноваційну активність та конкурентоспроможність. Впровадження рекомендацій щодо удосконалення цієї стратегії дозволить регіонам України максимально ефективно використовувати її потенціал для досягнення своїх цілей.

Успішна реалізація смарт-спеціалізації потребує спільних зусиль уряду, бізнесу, науки та громадянського суспільства. Тільки за умови тісної співпраці та скоординованих дій можна перетворити Україну на країну з потужною інноваційною економікою та високим рівнем конкурентоспроможності регіонів.

Список використаних джерел:

1. Платформа смарт-спеціалізації. Електронний ресурс. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-we-do>
2. Український інститут міжнародної політики. Електронний ресурс. URL: <http://www.uiip.org.ua/uk/>
3. Індустрія 4.0. Електронний ресурс. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-buty-czilova-model/>
4. Pavlikha N., Tsymbaliuk I., Voichuk M., Kolomechiuk V. City marketing as the integrated development Instrument: sustainable development and smart growth “Business Education in the 21st Century”, Book of abstracts of the second International Scientific Conference on Business and Economics (ISCBE’18), May 25, 2018, Tetovo, Republic of Macedonia, 2018 p. С. 32.

5. Павліха Н. В., Войчук М. В. Організаційно-економічні засади управління сталим розвитком міста: Монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 236 с.

6. Pavlikha N., Voichuk M., Kolomechiuk V. Leipzig Charta: Sustainable city development for smart future perspective in European Union. The economy of Bulgaria and the European Union in the global world: Management, marketing and entrepreneurship, corporate control and business development in Bulgaria and in the EU. Collective Monographs of Scientific Articles. Sofia: UNSS, 2018. P. 117–126.

7. Pavlikha N., Tsymbaliuk I., Luhova M. Strategic benchmarks of regions of Ukraine convergence based on the investment activity intensification. Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine: collective monograph / ined. V. Khudolei, T. Ponomarenko. OKTAN PRINT s.r.o. 2019. Czech Republic. P. 22-45.

8. Pavlikha N., Khomiuk N., Demianchuk O., Shelenko D., Sai L., Korneliuk O., Naumenko N., Skorohod I., Tsymbaliuk I., Voichuk M. Economic Assessment of Inclusive Development of Territorial Communities Within Rural Areas: A Case Study Of Ukraine. *Ad Alta: Journal Of Interdisciplinary Research*, 2021. VOL. 12, ISSUE 1, SPECIAL ISSUE XXV. Pp. 97–104. URL: <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/PDF/120125.pdf>

9. Pavlikha N., Khomiuk N., Demianchuk O., Shelenko D., Sai L., Korneliuk O., Naumenko N., Skorohod I., Tsymbaliuk I., Voichuk M. Economic assessment of inclusive development of territorial communities within rural areas: a case study of Ukraine. *Ad alta: journal of interdisciplinary research*. 2022. Volume 12, Issue 1, Special XXV. P. 97-104.

10. Цимбалюк І. Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / Ірина Олександрівна Цимбалюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 8,65 Мб. ISBN 978-966-940-399-5

11. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Войчук М. В., Савчук А.Ю., Коломечюк В.В., Цимбалюк С.М. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія. Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 514 с. ISBN 978-966-940-430-5

12. Цимбалюк І. Інноваційна модель розвитку як нова економічна парадигма повоєнного відновлення України. UKRAINE INNOVATE: сучасні моделі для відновлення: збірник тез доповідей V Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.). / За заг. ред. Павліхи Н.В. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 211 с. С. 88-92. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23080>

УДК: 336.7

Михальчук Богдан,
аспірант 2 курсу,
факультету економіки та управління,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
Bohdan126@gmail.com

ЗНАЧЕННЯ FİNTECH У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Враховуючи дію воєнного стану через повномасштабне вторгнення РФ в Україну та активні військові дії у південному і східному регіонах країни, роль фінансових технологій (“FinTech”) як чинника повоєнного відновлення економіки України набуває особливого значення.

Фінтех або Фінансові технології (*FinTech*) – складне поняття, яке розглядається науковцями-дослідниками різнобічно. У широкому розумінні фінтех означає окрему галузь економіки, яка об’єднує компанії, що використовують як методи, так і способи здійснення новітніх розробок у наданні якісніших фінансових послуг [1].

Фінтех – це технології, що застосовуються в фінансових службах, або використовуються для того, щоб допомогти компаніям керувати фінансовими аспектами свого бізнесу, включаючи нові програми та додатки, процеси та бізнес-моделі [2].

Фінансові технології можуть стати одним з ключових елементів відновлення економіки України у післявоєнних період.

У стратегії розвитку фінансового сектору Національного Банку України до 2025 р. визначено фінансові технології – як переваги у наданні фінансових послуг і сервісів з використанням інновацій [3].

При цьому, у Звіті про реалізацію Стратегії за 2021 рік зазначається, що НБУ приєднався до Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN), а згідно її Візії в Україні вже діє створена фінтех-екосистема, яка дозволяє задовольнити потреби споживачів і учасників ринку; держави та надавачів пов'язаних послуг, тощо. Вона є конкурентною та цілісною; інвестиційно привабливою та прибутковою; технологічно і юридично захищеною; технологічно відкритою і доступною; має передове і зважене регулювання; забезпечує синергію та надає рівні права і можливості всім стейкхолдерам; є потужною та інноваційною; безпечною та інтегрованою в глобальну екосистему.

Популярність фінансових технологій активно зростає, і це зумовлено постійним запровадженням інновацій для задоволення попиту клієнтів у технологіях, зростанням ефективності та скорочення транзакційних витрат, підвищенням зручності користування. Ці тренди викликали появу нових учасників світового фінансового ринку – FinTech компаній та цифрових екосистем.

Виділимо основні аспекти, які підкреслюють важливість фінтеху у повоєнному відновленні України:

1. Забезпечення фінансової включеності. Фінтех-інструменти дозволяють зменшити бар'єри для доступу до фінансових послуг, що є критичним у відновленні економіки. Це сприяє розвитку підприємництва, підтримці малого та середнього бізнесу та стимулює внутрішні інвестиції.

2. Пришвидшення міжнародних транзакцій. Фінтех-технології можуть спростити та знизити вартість міжнародних переказів та торгівлі, що сприятиме залученню зовнішніх інвестицій та розвитку зовнішньої торгівлі.

3. Підвищення ефективності фінансових послуг. Використання штучного інтелекту, блокчейн-технологій та інших інноваційних рішень у фінтеху дозволяє автоматизувати процеси, зменшити ризики та підвищити ефективність фінансових послуг, що сприятиме загальному розвитку економіки.

4. Стимулювання інновацій та технологічного розвитку. Розвиток фінтеху прискорює інноваційні процеси та створює сприятливе середовище для розвитку стартапів та технологічних компаній, що сприяє диверсифікації економіки та зростанню конкурентоспроможності.

5. Захист від фінансового шахрайства. Використання технологій біометричної ідентифікації та інших заходів кібербезпеки може зменшити ризик фінансових шахрайств, що є важливим у створенні сприятливого і надійного фінансового середовища для інвесторів та підприємців.

Отже, саме завдяки активному поширенню фінтех технологій створюються нові можливості для економічного розвитку, зростає рівень фінансового залучення домогосподарств, збільшується залучення домогосподарств та підприємницького сектору у фінансові відносини; розширюється спектр послуг, якими користуються суб'єкти малого та середнього бізнесу.

Як результат, спрощується доступ підприємств до джерел фінансування; підвищиться швидкість фінансових операцій і гнучкість фінансової системи. Поряд із цим, можуть сформуватися нові виклики щодо стабільності фінансового сектору; конкурентоспроможності традиційних фінансових установ; економічної та інформаційної безпеки держави; захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Поченчук Г. М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 13. С. 1193–1200.

2. Що таке фінтех і як він впливає на ваше життя вже сьогодні? *Економічна правда* URL:<https://www.epravda.com.ua/projects/fintech/2018/12/5/641431/> (дата звернення 10.03.2023).

3. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4

СЕКЦІЯ 4.

Роль освіти та формування освітнього середовища у відновленні та реінтеграції ветеранів

УДК: 378:355.1:364-787

Павліха Наталія,

д.е.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проєктами,

очільниця Лабораторії проєктів та ініціатив,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

nataliia.pavlikha@vnu.edu.ua

РОЛЬ ОСВІТИ ТА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ

Успішна реінтеграція ветеранів визнається Рамковим документом Міжвідомчого постійного комітету щодо довгострокових рішень як важливий компонент зменшення вразливості переміщеного населення, включаючи ветеранів та їхні родини. Ветерани, повертаючись до цивільного життя, стають однією з ключових складових майбутнього соціально-економічного розвитку та відіграють важливу роль в процесі створення стійких та згуртованих спільнот в громаді. Досвід показує, що ветерани та члени їхніх родин часто стають першими, хто надає допомогу під час криз у своїх громадах.

Поняття «реінтеграція ветеранів» є досить багатогранним і охоплює систему понять, що включають всі аспекти суспільного

життя. Це стосується різноманітних видів культурної, трудової, економічної та іншої діяльності соціальних груп та індивідів, які в певний спосіб опинилися на периферії суспільства або відчують себе такими, тобто виключеними з активного соціального процесу. Аналіз провідних наукових досліджень свідчить про багатогранність самого процесу реінтеграції та підходів до тлумачення поняття «реінтеграція ветеранів», однак в більшості теоретичних досліджень поняття відображає процесуальні характеристики повернення учасників бойових дій до нормального мирного життя серед людей, не травмованих воєнними діями [1, с. 267].

Реінтеграція ветеранів є комплексним процесом, що представляє собою їх адаптацію та різноманітну допомогу у набутті звичного для них соціального статусу. На сьогодні цей процес є ускладненим тим, що він відбувається в країні, яка перебуває у стані війни. Тим не менш зусилля, які запроваджено та спрямовано на реінтеграцію, сприяють забезпеченню доступу ветеранів, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих Захисників та Захисниць до необхідних ресурсів та підтримки, що покликано допомогти покращити якість їхнього життя.

Комплексна підтримка ветеранів повинна охоплювати кілька важливих аспектів, щоб забезпечити їх успішну реінтеграцію в суспільство. Охорона здоров'я є критичним елементом, оскільки багато ветеранів потребують фізичної та психічної реабілітації після повернення з зони бойових дій. Допомога особам з інвалідністю є необхідною для забезпечення їхньої незалежності та якості життя. Доступ до житла дозволяє ветеранам і їхнім родинам мати стабільне місце проживання, що є основою для подальшої соціальної та економічної стабільності. Юридичні послуги допомагають вирішувати правові питання, які виникають в процесі адаптації до мирного життя. Нарешті, можливості для навчання та

працевлаштування сприяють професійному розвитку та економічній незалежності ветеранів. Метою такої комплексної підтримки є створення умов для повноцінного та гідного життя ветеранів і їхніх сімей, а також їхня успішна інтеграція в громади, де вони проживають.

У сучасних умовах ветерани, ветеранки та їхні родини стикаються з проблемою забезпечення власного добробуту через пошук нової роботи, відновлення бізнесу або створення власної справи. Виникає потреба у перекваліфікації та підвищенні кваліфікації цієї категорії людей, а також у їхній реінтеграції в суспільно-економічне середовище громад, де вони проживають. Отже одним із ключових інструментів, що сприяє їх соціальній адаптації та реінтеграції, є освіта, що надає ветеранам нові знання та навички.

За результатами дослідження, проведеного навчально-аналітичним відділом Українського ветеранського фонду Міністерства у справах ветеранів станом на 15- 25 січня 2024 року, близько половини (50,14%) опитаних ветеранів, які на даний момент не несуть службу в Силах оборони України, та мають бажання розвивати власну справу. І ветерани, і діючі військовослужбовці висловлювали занепокоєння через «брак знань або втрату навичок» (42,28%), що стане перешкодою для них у сфері професійної зайнятості. 67,79% респондентів не володіють інформацією про вже розроблені державні програми навчання та перепідготовки для ветеранів. Враховуючи високий відсоток респондентів серед ветеранів, які зазначили, що наразі є «безробітними» (30,95%), актуальним є питання з оптимізації як вже наявних, так і з розробки нових програм з навчання та перекваліфікації [2].

Програми професійного навчання допомагають ветеранам здобути нові навички, необхідні для роботи в різних галузях економіки. Це може включати курси з освоєння нових професій, які

користуються попитом на ринку праці, а також розвиток навичок, що сприятимуть підвищенню їхньої конкурентоспроможності. Отримання додаткової освіти відкриває ветеранам двері до широких можливостей у професійній сфері. Крім того, освітні програми сприяють розвитку критичного мислення та розширюють світогляд. Ветерани можуть використовувати свої військові знання та досвід для академічних досліджень та інновацій, що є додатковим чинником їхньої інтеграції у цивільне життя.

Окрім цього, освітні заклади можуть забезпечувати ветеранів психологічною підтримкою через консультації, групи підтримки та спеціальні програми реабілітації. Це допомагає їм справлятися з посттравматичним стресовим розладом та іншими психологічними проблемами, спричиненими бойовими діями. Психологічна підтримка є важливою складовою комплексної реінтеграції ветеранів, оскільки сприяє їхній емоційній та психічній стабільності.

Організації, які запроваджують освітні проекти задля реінтеграції ветеранів, можуть співпрацювати з роботодавцями для створення програм стажування та працевлаштування ветеранів. Це дозволяє ветеранам отримати практичний досвід і швидше інтегруватися у робочу середу. Заклади освіти можуть бути центрами підтримки ветеранів, залучаючи до співпраці громадські організації, місцеву владу та бізнес на засадах партнерства та взаємодії. Це сприяє створенню міцної підтримуючої мережі для ветеранів.

Щодо формування освітнього середовища задля реінтеграції ветеранів і їхніх сімей у цивільне життя, звернемо увагу на важливості інклюзивності та доступності, щоб створювати інклюзивне освітнє середовище, у якому ветерани відчувають себе прийнятими та підтриманими. Це включає надання спеціальних послуг для ветеранів, таких як адаптовані навчальні матеріали та доступ до консультаційних центрів.

Важливо відзначити, що залучення міжнародних партнерів до освітніх проєктів для ветеранів сприяє обміну досвідом та кращим практикам. Це може включати участь у міжнародних конференціях, програмах обміну та спільних дослідницьких проєктах.

Яскравим прикладом того, як освітні ініціативи можуть сприяти реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство, відкриваючи нові можливості для їхнього професійного та особистого розвитку, є благодійний проєкт «Освіта Нескорених», що реалізується у місті Луцьк за спільної ініціативи Громадської Організації «Інститут транскордонних ініціатив», Rotary Club Lutsk Volyn Pride, Лабораторії проєктів та ініціатив ВНУ імені Лесі Українки за підтримки Луцької міської ради. Цей проєкт створений для ветеранів, учасників бойових дій з 2014 року, активних військовослужбовців та членів їхніх родин. Ціль проєкту – реінтеграція ветеранів і їхніх сімей у цивільне життя через створення освітніх можливостей для підвищення їхніх професійних знань і навичок, конкурентоспроможності на ринку праці. Проєкт надає можливість безкоштовно освоїти основи підприємництва та інновацій, розробити власний бізнес-план та пройти з висококваліфікованим тренером комплексну підготовку до комерціалізації ідеї.

Цільова група включає ветеранів та членів їхніх сімей, які потребують нових знань та навичок для покращення своєї конкурентоспроможності на ринку праці та реінтеграції у цивільне життя. Завдання проєкту включають надання нових знань і навичок, менторство та консультування для профорієнтації ветеранів та їхніх сімей. Ветерани отримують можливість пройти курси, які допоможуть їм здобути нові професійні навички, необхідні для роботи в сучасних умовах ринку праці. Це включає навчання з основ підприємництва, розробку бізнес-планів та підготовку до комерціалізації ідей.

Проект передбачає надання ветеранам менторської підтримки, що включає професійне консультування та допомогу в орієнтації на ринку праці. Це сприяє більш ефективному застосуванню здобутих знань і навичок у реальних умовах. Ветерани мають доступ до психологічної підтримки через консультації, групи підтримки та спеціальні програми реабілітації. Це допомагає їм справлятися з посттравматичними стресовими розладами та іншими психологічними проблемами.

Отож, метою комплексної підтримки є створення умов для повноцінного та гідного життя ветеранів і їхніх сімей, а також їхня успішна інтеграція в громади, де вони проживають. Освіта та освітнє середовище відіграють ключову роль у цьому процесі, надаючи ветеранам та членам їх сімей необхідні знання та навички, а також забезпечуючи психологічну підтримку для подолання наслідків війни та адаптації до цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Захаріна, Т. (2023). Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 3. pp. 263-275. DOI: 10.25128/2520-6230.23.3.1
2. Матеріали онлайн-опитування серед ветеранів та діючих військовослужбовців. - Режим доступу: <https://veteranfund.com.ua/analytics/aktualni-potreby-ta-bachennia-mozhlyvostey-dlia-kar-ierno-ho-i-profesiy-noho-zrostantia-veteraniv/>
3. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В. Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 220 с.
4. Tsymbaliuk I., Pavlikha N., Zelinska O., Ventsuryk A., Radko A. Assessing the level of competitiveness of the insurance sector during economic crises: *The example of Ukraine. Insurance Markets and Companies*, 12(1), 72-82.
5. Павліха Н. В., Степанюк Н.А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації Глобальні та національні проблеми економіки. *Збірник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Вип. 16. 2017. С. 219-223.
6. Павліха Н., Сищук А., Тетерук О. The Mechanism of International Economic Sanctions Influence on the National Economy *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 2 (10). С. 18-24.

7. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В., Коцан Л. М., Савчук А. Ю. Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку праці [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 212 с.
8. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку [Текст] : монографія Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 320 с.
9. Долиняк Ю. О., Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Ринок освітніх послуг в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз і напрями розвитку [Текст]: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 232с.
10. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Войчук М. В., Савчук А.Ю., Коломечюк В.В., Цимбалюк С.М. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія. Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 514 с.
11. Tsymbaliuk I., Pavlikha N. Inclusive economy in contemporary management models: definition, global challenges, and its role in achieving sustainable development. Modern management tools in the latest models of socioeconomic development. Monograph. Higher School of Social and Economic Przeworsk (Poland), 2023.
12. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Цимбалюк С.М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. 2023. №2(94). С. 101-109. DOI: 10.37332/2309-1533.2023.2.13 URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1064>
13. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Аналіз структури доходів населення та ролі інклюзивного ринку праці у зменшенні соціальної уразливості. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2023. №4 (141). С. 33-41. DOI: http://visnikkrnu.kdu.edu.ua/visnik.php?id_nom=63

УДК: 378.147:355.1(477)

Уніга Олег,
кандидат економічних наук,
науковий співробітник Лабораторії проєктів та ініціатив,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ НА РИНКУ ПРАЦІ

Інклюзивність – це передусім усунення будь-яких бар'єрів, стирання стереотипів та упереджень; можливість для кожної людини бути повноцінно залученою до абсолютно всіх сфер суспільного життя [1]. Інклюзивні підходи до реінтеграції ветеранів є надзвичайно важливими для забезпечення гармонійного та стабільного розвитку суспільства. Реінтеграція колишніх військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя, є складним процесом, що потребує всебічної підтримки та уваги. Від успішної реінтеграції ветеранів залежить не лише їхнє особисте благополуччя, а й соціально-економічний розвиток країни в цілому.

Реінтеграція ветеранів на ринку праці є актуальною проблемою, яка потребує комплексного підходу. Одним з ключових елементів, який може сприяти цьому процесу, є інклюзивна освіта. Інклюзивна освіта – це освітній підхід, який цінує різноманітність, заохочує рівність і створює сприятливе навчальне середовище. У цьому есе стверджується, що інклюзивні освітні підходи можуть відігравати важливу роль у підтримці переходу ветеранів на ринок праці.

Інклюзивна освіта може допомогти ветеранам подолати психологічні та емоційні труднощі, пов'язані з їхньою військовою службою. Багато ветеранів борються з посттравматичним стресовим

розладом (ПТСР), тривогою та депресією, через що їм важко адаптуватися до нових робочих умов. Інклюзивна освіта може забезпечити безпечне та сприятливе навчальне середовище, яке визнає та вирішує ці проблеми. Включивши підтримку психічного здоров'я та консультаційні послуги в освітні програми, ветерани можуть отримати допомогу, необхідну для контролю свого психічного здоров'я та зосередитися на навчанні.

Інклюзивна освіта є важливим інструментом для досягнення соціальної справедливості, особливо для ветеранів, кількість яких зростає. Відповідно до чинного законодавства, інклюзивне освітнє середовище повинно забезпечувати гуманний і справедливий підхід до людей, які мають обмеження у фізичних можливостях, що заважає їм вести повноцінне та якісне життя у всіх його аспектах. Таке середовище повинно створювати спеціальні умови для навчання та всебічного розвитку ветеранів з різними рівнями здоров'я та освітніми потребами. Тому, інклюзивне освітнє середовище є тим місцем, де ветерани, незалежно від своїх освітніх потреб, можуть навчатися більш ефективно та результативно, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички та відчувати себе частиною спільноти.

Ринок праці зазнав значних змін після того, як багато ветеранів востаннє були працевлаштовані, і їм може знадобитися набути нових навичок, щоб залишатися конкурентоспроможними. Інклюзивна освіта може надати ветеранам доступ до професійного навчання, учнівства та програм наставництва, які відповідають їхнім індивідуальним потребам і стилям навчання. Роблячи це, ветерани можуть отримати навички та впевненість, необхідні для отримання роботи та просування по кар'єрі.

Багато ветеранів борються з почуттям ізоляції та роз'єднаності після звільнення з армії. Інклюзивна освіта може створити почуття спільності та товариства серед ветеранів, що може допомогти пом'якшити ці почуття та сприяти почуттю причетності. Створюючи

сприятливе навчальне середовище, яке цінує різноманітність і сприяє соціальній інтеграції, ветерани можуть будувати стосунки, мережі та дружбу, які триватимуть усе життя.

Інклюзивна освіта може допомогти подолати проблеми психічного здоров'я серед ветеранів. Багато ветеранів не наважуються розповідати про свої проблеми з психічним здоров'ям або інвалідність через страх перед стигмою чи дискримінацією. Інклюзивна освіта може допомогти зменшити цю стигму, сприяючи розвитку культури прийняття, співчуття та розуміння. Включивши знання про інвалідність та підтримку психічного здоров'я в освітні програми, ветерани можуть відчувати себе комфортніше, розкриваючи свої потреби та отримуючи необхідну підтримку.

Розвиваючи партнерські відносини між цими зацікавленими сторонами, інклюзивна освіта може надати ветеранам доступ до працевлаштування, стажування та учнівства, які відповідають їхнім навичкам та інтересам. Це може допомогти ветеранам отримати значущу роботу та здійснити успішний перехід на ринок праці.

Нарешті, інклюзивна освіта може дати довгострокове вирішення питання безробіття ветеранів. Надаючи ветеранам навички, знання та підтримку, необхідні для досягнення успіху, інклюзивна освіта може допомогти зменшити рівень безробіття серед ветеранів. Це, у свою чергу, може зменшити економічні та соціальні витрати, пов'язані з безробіттям ветеранів, такі як бідність, бездомність та соціальна ізоляція.

Інклюзивні програми, що спрямовані на працевлаштування ветеранів, допомагають знижувати рівень безробіття. Ветерани часто мають широкий спектр навичок, які можуть бути корисними в різних секторах економіки. Надаючи їм можливості для працевлаштування та професійного розвитку, держава сприяє збільшенню продуктивної робочої сили. Працевлаштовані ветерани сприяють зростанню податкових надходжень до бюджету країни. Це дозволяє фінансувати

соціальні програми, інфраструктурні проекти та інші важливі ініціативи, які сприяють економічному розвитку.

Ветерани часто демонструють високу ініціативність та лідерські якості. Підтримка підприємницьких ініціатив серед ветеранів на засадах створення відповідного інклюзивного освітнього середовища може призвести до створення нових бізнесів, що, в свою чергу, обумовлює нові робочі місця та сприяє соціально- економічному зростанню.

Окрім цього, інклюзивні програми, які включають психологічну та емоційну підтримку, допомагають ветеранам подолати стрес та травми, пов'язані з військовим досвідом. Це сприяє покращенню їхнього психічного здоров'я та підвищенню якості життя. Реінтеграція ветеранів у громади сприяє зміцненню соціальних зв'язків та взаємодії. Ветерани можуть стати активними членами своїх громад, брати участь у волонтерських програмах та громадських ініціативах, що сприяє соціальній згуртованості.

Отже, інклюзивні підходи до реінтеграції ветеранів мають значний соціально-економічний вплив. Вони не лише сприяють покращенню життя колишніх військовослужбовців, але й стимулюють соціально-економічне зростання та зміцнюють соціальну згуртованість. Для успішної реінтеграції ветеранів необхідно забезпечити комплексну підтримку, що включає працевлаштування, психологічну допомогу, розвиток інклюзивної освіти, соціальну інтеграцію та сприяння підприємництву. Такий підхід є ключовим для сталого, інклюзивного розвитку громад України.

Отже, забезпечуючи сприятливе навчальне середовище, озброюючи ветеранів навичками та знаннями, необхідними для досягнення успіху, сприяючи почуттю спільності та приналежності, усуваючи стигму, пов'язану з проблемами психічного здоров'я та інвалідністю, сприяючи співпраці між зацікавленими сторонами та забезпечуючи довгострокове рішення для безробіття серед ветеранів,

інклюзивна освіта може відігравати важливу роль у підтримці переходу ветеранів на ринок праці. Тому вкрай важливо, щоб політики, освітяни та роботодавці працювали разом над розробкою та впровадженням інклюзивних освітніх підходів, які задовольняють унікальні потреби ветеранів.

Для цього необхідно здійснити низку конкретних дій:

- розробка політики підтримки інклюзивної освіти для ветеранів, тобто створення законодавчих ініціатив, які сприяють розвитку інклюзивних освітніх програм для ветеранів, а також фінансування програм, які спеціально призначені для навчання та підтримки ветеранів;

- впровадження спеціалізованих навчальних програм, які враховують специфічні потреби ветеранів. Це можуть бути курси з професійної підготовки, психологічної підтримки, а також програми, які допомагають ветеранам адаптуватися до цивільного життя;

- створення підтримуючого інклюзивного освітнього середовища, щоб забезпечити ветеранів доступом до ресурсів, які допомагають їм у навчанні. Це можуть бути консультаційні центри, групи підтримки, менторські програми, а також доступ до психологічної допомоги;

- співпраця з роботодавцями, включаючи партнерство з навчальними закладами для створення програм стажувань та працевлаштування, а також впровадження гнучких умов праці, які враховують потреби ветеранів;

- підвищення обізнаності та освіти, проведення інформаційних кампаній, щоб зменшити стереотипи та дискримінацію, а також сприяти кращій соціальній інтеграції ветеранів;

- залучення ветеранів до процесу розробки навчальних програм і освітніх проектів, що дозволить врахувати їхній досвід та потреби та зробить програми більш ефективними та дієвими.

Впровадження цих дій сприятиме створенню інклюзивного освітнього середовища, яке забезпечить ветеранам необхідні ресурси та підтримку для їх успішної реінтеграції на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Жіноче та інклюзивне підприємництво. *Шотам: українське медіа позитивних та успішних новин*. 2023. - Режим доступу: <https://shotam.info/zhinoche-tainkliuzyvne-pidpryiemnytstvo/>
2. *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXIII Міжнародної науковопрактичної конференції* (м. Київ, 29–30 листопада 2023 р.). У II част. Ч. I. — К.: Університет «Україна», 2023. — 665 с.
3. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В. Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 220 с.
4. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В., Коцан Л. М., Савчук А. Ю. Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку праці [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 212 с.
5. *Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку* [Текст] : монографія / Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Володимирівна Павліха. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 320 с.
6. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Войчук М. В., Савчук А.Ю., Коломечюк В.В., Цимбалюк С.М. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія. Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 514 с.
7. Tymbaliuk Irina, Pavlikha Natalia. Inclusive economy in contemporary management models: definition, global challenges, and its role in achieving sustainable development. Modern management tools in the latest models of socioeconomic development. Monograph. Higher School of Social and Economic Przeworsk (Poland), 2023.
8. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Цимбалюк С.М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. 2023. №2(94). С. 101-109. DOI: 10.37332/2309-1533.2023.2.13 URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1064>
9. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В. Аналіз структури доходів населення та ролі інклюзивного ринку праці у зменшенні соціальної уразливості. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2023. №4 (141). С. 33-41. DOI: http://visnikkrmu.kdu.edu.ua/visnik.php?id_nom=63

UDC 3 38.2:330.34:339.9](06)

Hlovatskyi Yurii,

Student,

Faculty of International Relations,

Lesya Ukrainka Eastern European National University,

Lutsk, Ukraine

y.hlovatskyy@gmail.com

**THE ROLE OF ETIAS AND EES DIGITAL SYSTEMS
IN THE REINTEGRATION OF VETERANS
AND RECONSTRUCTION OF UKRAINE:
PROSPECTS AND CHALLENGES ETIAS AND EES**

The reconstruction of Ukraine and the reintegration of veterans are critical issues following the extensive conflict in the region. The European Travel Information and Authorization System (ETIAS) and the Entry/Exit System (EES), while primarily designed to enhance security and streamline travel procedures [1], also hold significant potential to contribute to the reintegration of Ukrainian veterans and the reconstruction of Ukraine. These theses explore the prospects and challenges associated with leveraging ETIAS and EES to support these crucial goals.

The potential outcomes of implementing these systems are outlined below:

- **Facilitated travel for veterans seeking opportunities:** The streamlined travel authorization process under ETIAS can significantly ease veterans' access to EU member states [2]. This newfound mobility can open up a plethora of opportunities for veterans, including access to education, employment, healthcare, and specialized rehabilitation programs in other European countries.

- **Economic growth and reconstruction through increased mobility:** EES's efficient border management system is expected to reduce waiting times and bureaucratic hurdles at border crossings. [3] This

improved efficiency can foster increased cross-border trade and investment, crucial for Ukraine's post-war economic recovery and reconstruction efforts.

- **Data-driven insights for targeted veteran support:** The data collected through ETIAS and EES can provide valuable insights into veterans' travel patterns, destinations, and reasons for travel. This information can be leveraged by policymakers and support organizations to develop targeted reintegration programs that cater to the specific needs of returning veterans [4].

It is essential to note that there will also be challenges accompanying the implementation of these systems.:

- **Implementation and Data Protection:** The successful implementation of ETIAS and EES in Ukraine will require substantial investments in infrastructure, technology, and personnel training. Securing strong data protection measures to ensure the confidentiality of veterans and other individuals who travel is crucial and poses a considerable challenge [5].

- **Addressing the digital divide among veterans:** An important obstacle to address is the need to guarantee that every veteran, particularly those belonging to marginalized or technologically underserved groups, have equitable opportunities to access the advantages provided by ETIAS and EES. Bridging this digital divide will be crucial to ensure that no veteran is left behind in the reintegration process.

- **Coordination and collaboration:** Effective coordination and collaboration between Ukrainian authorities, EU institutions, and international organizations will be essential to maximize the positive impact of ETIAS and EES on veteran reintegration and reconstruction efforts.

The ETIAS and EES digital systems offer a unique opportunity to support the reintegration of Ukrainian veterans and contribute to the reconstruction of the country. While the prospects appears favorable, overcoming the associated challenges will require a collaborative effort

from all stakeholders concerned. By addressing these challenges head-on and utilizing the potential of these digital systems, Ukraine can pave the way for a more secure, prosperous, and inclusive future for its veterans and its entire population.

References:

1. Kanellopoulos, A. N. (2023). The European Travel Information and Authorization System (ETIAS): Enhancing Counterterrorism and Counterintelligence Efforts. HAPSc Policy Briefs Series, 4(2), 26–34. <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.36658>
2. Cesarz, M. (2021). A new type of EU visa? The legal nature of a travel permit issued under the European Travel Information and Authorization System (ETIAS). *Studia Prawnicze KUL*.
3. European Commission. (n.d.). Entry/Exit System (EES). Retrieved from https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/smart-borders/entry-exit-system_en
4. Bigo, D. (2020). The socio-genesis of a guild of “digital technologies” justifying transnational interoperable databases in the name of security and border purposes: a reframing of the field of security professionals? *International Journal of Migration and Border Studies*, 6(1/2), 74-92. <https://doi.org/10.1504/IJMBS.2020.10030062>
5. European Union Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA). (n.d.). ETIAS Data Protection Impact Assessment. Retrieved from https://www.edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/supervisory-opinions/etias-data-protection-impact-assessment_en

UDC 37.091.3:330.341.1:338.2:504.06

Iryna Tsymbaliuk

Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Management,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine
Tsymbaliuk.iren@vnu.edu.ua

Romaniuk Bohdan

Researcher, Laboratory of Projects and Initiatives
Lesya Ukrainka Volyn National University
Lutsk, Ukraine

EDUCATION AS A DRIVER OF INNOVATION FOR SUSTAINABLE ECONOMIC RECOVERY IN UKRAINE

Ukraine faces significant challenges due to the war, economic crisis, infrastructure destruction, and workforce migration. In this context, sustainable economic development becomes a crucial strategic goal. Implementing innovative approaches through the education system is key to sustainable economic growth. Education should prepare skilled professionals capable of working not only in traditional sectors but also actively creating new industries through innovation. However, in Ukraine, there are numerous barriers, such as limited education funding, insufficient digitalization, and weak integration with business. Therefore, it is important to study international experience and adapt successful practices to Ukrainian realities.

International examples demonstrate the successful implementation of innovative educational programs as a driver of economic growth. In Finland, the “Phenomenon-Based Learning” program focuses on interdisciplinary learning by integrating real-world problems and

innovative technologies into the educational process. This fosters critical thinking and innovation skills in students. Additionally, Estonia has implemented the “e-Estonia” program, which includes the digitalization of education at all levels, allowing the country to become a global leader in e-government and IT technologies.

In South Korea, the “Korea Tech Initiative” supports collaboration between universities and industrial enterprises to create innovative solutions in high-tech economic sectors. This program allows students and researchers to implement research results into production processes, stimulating technological and economic development.

The European Union, through the “Erasmus+” program, funds student mobility and the development of innovative educational programs, helping to train new personnel who can adapt to the demands of the global economy.

In Ukraine, despite the challenging conditions of war, there are also examples of innovative educational programs. One such project is the “Diia.Education” platform, which offers online digital literacy courses for the general public, particularly teachers and students. This initiative aims to improve the digital skills of the population and adapt the education system to modern conditions.

The “Ukrainian Startup Fund” also demonstrates a positive experience, supporting innovative projects in the education sector. The fund provides grants for innovative ideas, including the development of new educational technologies and platforms, such as “Prometheus” and “EdEra” – educational online platforms offering free courses from leading instructors and experts in various fields.

Another important step was the implementation of the “New Ukrainian School” program, aimed at creating modern education standards with a focus on developing critical thinking and creative abilities in students. The program includes the digitalization of learning and the integration of advanced technologies into classrooms.

For the further recovery of Ukraine's economy through education, it is necessary to focus on several areas:

- Continue developing and supporting platforms like “Diia.Education”, expanding access to digital skills for all citizens.
- Promote partnerships between universities and the private sector for the joint implementation of innovations. The experience of South Korea's support for joint projects between research institutions and businesses can be adapted.
- In the context of rapid labor market changes, it is necessary to create and support programs that enable adults to acquire new skills and abilities for work in new sectors of the economy.
- Increase funding for research projects in universities, aimed at implementing innovative technologies.

Figure 1. *Directions for education development for sustainable economic recovery in Ukraine*

Thus, education is a powerful tool for implementing innovations and ensuring the sustainable development of Ukraine's economy. The use of international experience, combined with adaptation to Ukrainian realities, will allow for the development of effective educational models that will become drivers of innovation development. Further research should focus

on analyzing successful examples of digital transformation in Ukrainian education and developing recommendations for their further growth.

References

1. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company.
2. European Commission. (2020). *Digital Education Action Plan 2021-2027*. Retrieved from https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
3. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. Teachers College Press.
4. OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030*. OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
5. WEF. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. World Economic Forum. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
6. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2020). *Diia.Digital Education*. Retrieved from <https://osvita.diia.gov.ua/>
7. Ukrainian Startup Fund. (2021). *Про фонд*. Retrieved from <https://usf.com.ua/>
8. Dolyniak, Y. O., Pavlikha, N. V., & Tsymbaliuk, I. O. (2022). *Rynok osvitnikh posluh v umovakh yevropeiskoi intehratsii: retrospektyvnyi analiz i napriamy rozvytku* [The market of educational services in the conditions of European integration: retrospective analysis and directions for development]. Lutsk: Vezha-Druk.
9. Dolyniak, Y. O., Pavlikha, N. V., & Tsymbaliuk, I. O. (2022). *Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku rynkiv osvitnikh posluh v Ukraini* [Features and prospects for the development of educational service markets in Ukraine]. In *University and the City: Strategies and Practices of Interaction*. Ostroh: Ostroh Academy National University Press. pp. 202-236.
10. Pavlikha, N. V., Tsymbaliuk, I. O., & Dolyniak, Y. O. (2018). *Osoblyvosti rozvytku rehionalnykh rynkiv osvitnikh posluh v Ukraini* [Features of the development of regional educational service markets in Ukraine]. *Economy and Society*, 15. Retrieved from http://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/83.pdf

СЕКЦІЯ 5.

Економічний розвиток та відновлення в Україні: виклики та перспективи

УДК: 338.488.2:[640.43:642.5]

Шматковська Тетяна,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
shmatkovska2016@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

Відновлення конкурентоспроможності сфери гостинності в Україні є актуальним завданням у контексті післявоєнної відбудови та економічного відродження нашої країни. Війна, яка розпочалася у 2022 році та спричинена російською агресією, завдала значних збитків не лише інфраструктурі, але й туристичному сектору, що є важливою складовою економіки України. Для відновлення конкурентоспроможності сфери гостинності необхідно впровадити комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості послуг, оновлення інфраструктури та зміцнення міжнародного іміджу України як безпечної та привабливої туристичної дестинації.

Одним з ключових аспектів є відновлення довіри міжнародних туристів. Важливою складовою цього процесу є активна інформаційна кампанія, яка повинна включати не лише просування туристичних можливостей країни, але й акцент на безпеці та

стабільності в регіонах, що не постраждали від бойових дій. Використання сучасних інформаційних технологій та соціальних мереж дозволить досягнути широкої популяризації та створити позитивний імідж України на світовому ринку туристичних послуг.

Розвиток внутрішнього туризму також має велике значення для відновлення сфери гостинності. Слід стимулювати подорожі в межах нашої країни, популяризуючи маловідомі туристичні місця та регіони. Це сприятиме не лише економічному розвитку місцевих громад, але й зменшенню залежності від зовнішніх туристичних потоків. Програми державної субсидіарної підтримки для туристичних операторів і готелів можуть стати важливим стимулом для розвитку внутрішнього туризму [1; 2].

Інфраструктурна відбудова є ще одним критичним елементом у процесі відновлення конкурентоспроможності. Відновлення транспортних шляхів, модернізація аеропортів та залізничних вокзалів, а також ремонт і реконструкція готелів та туристичних об'єктів є необхідними кроками для створення комфортних умов для туристів. Інвестиції в інфраструктуру повинні бути пріоритетними як з боку держави, так і з боку приватного сектору.

Підвищення якості обслуговування є важливим аспектом конкурентоспроможності у сфері гостинності. Для цього необхідно покращити систему сертифікації та стандартизації послуг, що відповідають міжнародним нормам. Навчання та перепідготовка персоналу в готелях, ресторанах та туристичних агентствах є ключовим фактором для забезпечення високого рівня сервісу. Співпраця з міжнародними організаціями та участь у глобальних туристичних виставках і форумах сприятимуть обміну досвідом та впровадженню передових практик у сфері гостинності.

Не менш важливою є екологічна складова відновлення конкурентоспроможності. Впровадження принципів сталого розвитку та екологічно дружніх технологій у сфері гостинності може стати додатковою перевагою для залучення туристів, особливо з країн Західної Європи, де екологічна свідомість є високою. Екологічний

туризм, який передбачає мінімальний вплив на навколишнє середовище, може стати одним з перспективних напрямків розвитку туристичної галузі в Україні.

Окрему увагу слід приділити розвитку медичного та оздоровчого туризму, який має значний потенціал в Україні. Багаті природні ресурси, лікувальні води та сприятливі кліматичні умови створюють унікальні можливості для залучення туристів, які шукають оздоровлення та відпочинок. Відновлення та розвиток санаторно-курортних комплексів, а також створення нових медичних центрів на базі сучасних технологій можуть стати важливими кроками для залучення туристів та підвищення конкурентоспроможності української сфери гостинності.

Інновації та цифровізація також є ключовими факторами для відновлення конкурентоспроможності [3]. Використання сучасних технологій для управління готелями, онлайн-бронювання та цифровий маркетинг дозволять підвищити ефективність роботи та залучити більше туристів. Створення єдиних інформаційних платформ, де туристи зможуть знайти всю необхідну інформацію про туристичні послуги, маршрути та визначні місця, сприятиме розвитку туризму в Україні.

Відновлення конкурентоспроможності сфери гостинності вимагає також розвитку маркетингових стратегій. Важливо створити брендинг України як туристичної дестинації, що включає унікальні пропозиції та конкурентні переваги. Це може бути реалізовано через створення креативних маркетингових кампаній, співпрацю з відомими інфлюенсерами та використання сучасного цифрового інструментарію. Промоція українських туристичних можливостей на міжнародному рівні, участь у туристичних виставках та форумах допоможуть привернути увагу туристів з усього світу та забезпечити стійке зростання галузі.

Відновлення конкурентоспроможності сфери гостинності в Україні вимагає комплексного підходу та координації зусиль з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства. Лише спільні дії,

спрямовані на покращення якості послуг, відновлення інфраструктури та зміцнення міжнародного іміджу України, дозволять повернути сфері гостинності її провідну роль в економіці нашої країни та забезпечити стійке зростання в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Шматковська Т., Коробчук Т. Фінансові аспекти відновлення конкурентоспроможності сфери гостинності України. *Економіка та суспільство*, 2024. (62). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-23> (дата звернення: 17.05.2024).
2. Шматковська Т. О., Оліферчук К. С. До проблематики формування та оцінювання фінансово-економічної безпеки в системі управління підприємством. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №5. С. 641–643.
3. Шматковська Т. О., Сосна Г. М. До проблематики підвищення ефективності діяльності підприємства на інноваційних засадах. *Фінансовий простір*. 2016. №1(21). С. 114–118.

УДК 332.1:005

Мацюк Іван,
аспірант Лабораторії проєктів та ініціатив,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
Matsiuk.Ivan@vnu.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ AGILE МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В умовах зростаючих викликів та проблем в Україні гостро постає питання пошуку нових підходів для забезпечення економічного розвитку. Триваючі воєнні дії призводять до постійного збільшення ціни втрат для економіки через нові руйнування, втрату логістичних шляхів, міграцію населення та багато інших факторів. З іншого боку висока вартість забезпечення воєнних витрат призвела до того, що у 2024 році вже втретє в історії усі невійськові видатки України фінансуються за рахунок отриманих від партнерів грантів і позичок [1]. Якщо у 2021 році Урядом було запозичено 0,6 трлн грн із зовнішніх і внутрішніх джерел, у 2022 році - 1,3 трлн, то у 2023 р запозичено уже 1,7 трлн гривень. Водночас значущість зовнішніх позик серед джерел фінансування дефіциту істотно зросла: їх частка підвищилася із 1/3 сумарних позик у 2021 р. до 2/3 у 2023 році [2].

Таким чином, гостро постає необхідність впровадження ефективних стратегій адаптації до нових економічних викликів та розробки програм підтримки економіки для зменшення наслідків війни [3, с. 377], що у свою чергу вимагає критично нової якості інституційного забезпечення економічного розвитку.

Драйвером зазначеного може стати впровадження основних принципів agile менеджменту в систему управління державою. Дослідження журналу Forbes [4] щодо впровадження agile менеджменту в високоефективних організаціях Facebook та IBM

показали, що гнучка модель управління допомагає цим компаніям впоратися зі швидкими темпами змін у сучасному бізнес-середовищі.

Ключами до успіху зазначених компаній визнаються [4]:

- розвиток лідерів на всіх рівнях;
- створення культури навчання;
- створення маленьких команд;
- зосередження на зворотньому зв'язку, не тільки на підзвітності;
- диверсифікація стратегії, а не відповідність програмі;
- прозорість інформації;
- поєднання принципів та цінностей.

Якщо детальніше розглянути суть зазначених напрямків, то окремі елементи практично кожного з них можливо впровадити в систему управління державою (яка сучасною наукою розглядається в ширшому аспекті і трактується як публічне управління).

Для прикладу, такий напрям agile менеджменту, як «розвиток лідерів на всіх рівнях» означає, що рішення можуть прийматися на всіх рівнях організації. Натомість, сучасна система публічного управління залишається чітко ієрархізованою та передбачає реальне прийняття рішень керівною ланкою державних органів, при цьому для спеціалістів відводиться роль технічного виконання прийнятих рішень.

Аналогічна ситуація і з напрямком «зосередження на зворотньому зв'язку, не тільки на підзвітності». Якщо в agile менеджменті надається максимальна свобода людям для виконання поставлених цілей, то в ієрархічних системах працівники виступають часто лише виконавцями прийнятих рішень, бояться проявити ініціативу з метою уникнення додаткової відповідальності у разі допущення помилки. Природною тенденцією для ієрархічних лідерів є знайти проблему та звинуватити у ній людину, яка її безпосередньо вирішує. Це зупиняє інновації та формування нових ідей та ініціатив [4].

Україні вкрай необхідно здійснити реальний «перехід від традиційної управлінської парадигми до інноваційного типу публічного управління, яка передбачає заміну жорстко бюрократичного складника на інноваційну, що цілком відповідатиме завданню адаптації діяльності органів публічної влади до мінливого ринкового середовища його функціонування» [5].

Дуже цікавим для запровадження в системі публічного управління є напрям «прозорість інформації». Він передбачає, що менеджери всіх рівнів можуть бачити фінансові результати, відгуки клієнтів і інформацію про внутрішні таланти. Саме вільний доступ до інформації стає ознакою «швидкої та гнучкої організації» [4], він надає можливість здійснювати ефективну оцінку нових лідерів, які за ієрархічної системи часто залишаються непоміченими. Залучення талантів може надати новий поштовх для підвищення продуктивності управління. Такі компанії, як Pfizer, створили внутрішні «ринки талантів», що дозволяє менеджерам швидко знаходити експертів, коли це необхідно [4].

Систему лідерства на місцях на сьогодні намагаються впровадити і в українському війську. Згідно Доктрини розвитку військового лідерства у Збройних силах України [6] для кожного військовослужбовця – прояв лідерства, захищаючи Україну в бойовій обстановці – це головна місія і найважливіша проблема, яку він вирішує. Однак, за багатьма відгуками безпосередніх учасників воєнних дій пережитки жорстких адміністративних методів управління ще залишаються у складі Збройних сил України.

Отже, в системі публічного управління, яке здійснює також і управління економічним розвитком, вкрай важливим є впровадження новітніх підходів до організації управління, що використовуються сучасними провідними і успішними компаніями. Максимальна обмеженість фінансових ресурсів, яка спостерігається в українському державному бюджеті [7-9], вимагає принципово нових ідей та підходів, яким складно проявитися за існуючої системи управління. Впровадження основних ідей agile менеджменту могло б надати

поштовх для підвищення продуктивності публічного управління, а відповідно і для забезпечення прискорення показників економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Другий бюджет війни. Звідки Україна братиме гроші у 2024-му. Аналіз проєкту. Економічна правда, 2023. Електронний ресурс. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/09/15/704364/>.
2. Тетяна Богдан. Бюджетні варіації та пріоритети. Лівий берег, 2024. Електронний ресурс. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/597984_byudzhetni_variatsii_prioriteti.html.
3. Наталія Павліха. Економічний вимір війни в Україні: нові виклики та стратегії адаптації. Сучасні технології менеджменту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 15 листопада 2023 р. Відп. ред. проф. Л. Черчик. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2023. 383 с.
4. Learning from Facebook and IBM: 7 Keys to Business Agility. Forbes, 2012. Електронний ресурс. URL: <https://www.forbes.com/sites/joshbersin/2012/05/26/agile-management-7-keys-to-success/?sh=5ba1ffbb343b>.
5. І. Луциків, О. Сокорівська, І. Котовська. Дослідження особливостей інноваційного розвитку системи публічного управління в Україні. Електронний ресурс. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22759/1/19.pdf>.
6. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних силах України. Електронний ресурс. URL: <https://dovidnykmpz.info/zagalni/doktryna-rozvytku-viys-kovoho-liderstva-u-zbroynikh-sylakh-ukrainy-2020/>.
7. Цимбалюк І. О. Інституції та інструменти інклюзивного розвитку ЄС: досвід і перспективи для України. *EUROPEAN PERSPECTIVE: сучасні виклики та можливості для України*: кол. моногр. / І. О. Цимбалюк, Д. І. Олійник, С. А. Кошкаров, [та ін.] ; за заг. ред.: Н. В. Павліхи, упорядкування І. О. Цимбалюк. Луцьк : ВежаДрук, 2024. 306 с. Розділ 1.1. С. 8-28.
8. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с. ISBN 978-966-940-278-3
9. Цимбалюк Ірина Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 8,65 Мб. ISBN 978-966-940-399-5

УДК 330.313:005

Бодякіна Надія,
здобувач освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
nadiabodiakina@gmail.com

Науковий керівник: Тоцька Олеся,
д. е. н., професор
професор кафедри менеджменту,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПРОЦЕСОМ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Зміни в економічних, технологічних і соціокультурних умовах спричиняють необхідність адаптації виробничих процесів до нових вимог і стандартів. Оскільки особливостей управління виробничим процесом в організації впливають на ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність на ринку, то їх вивчення є надзвичайно актуальним.

Ефективність виробництва визначається як досягнення найбільшого користування ресурсами, які є в розпорядженні підприємства. У цьому контексті важливо постійно оцінювати отримані вигоди та затрати, забезпечуючи раціональність власних дій, переконуючись, що користь максимальна, а витрати мінімальні [1].

Ефективність визначається можливістю виробництва максимального обсягу продукції високої якості та її реалізації за мінімальними витратами. Концептуально, управління ефективністю діяльності підприємства – це систематичне оперативне

вдосконалення діяльності для досягнення відповідності фактичного стану підприємства зазначеним параметрам. Функціонування промислових підприємств переважно залежить від стану їх операційної (виробничої) системи, що представляє собою основну діяльність підприємства і є ключовим джерелом створення й збереження його цінності. Отже, управління ефективністю саме операційної діяльності є стратегічним напрямом для успішного менеджменту підприємства.

Питання управління ефективністю виробничої діяльності відіграє ключову роль у загальному управлінні підприємством і є важливою складовою його успіху, оскільки воно визначає стійкий розвиток і підвищення ефективності його економічної діяльності.

Ефективне управління виробничою діяльністю підприємства представляє собою системний, специфічний і комплексний підхід до менеджменту, спрямований на забезпечення результативності виробничих процесів підприємства. Цей процес охоплює стратегії, заходи, методи й інструменти, спрямовані на досягнення максимальної продуктивності та результативності виробничих процесів [2].

Управління ефективністю виробничої діяльності підприємства є процесом, який включає планування, організацію, контроль і корегування виробничих процесів для досягнення максимальної продуктивності та якості продукції при мінімальних витратах. Основна мета цього управління полягає в оптимізації виробничих процесів і ресурсів з метою досягнення найкращих результатів за мінімальних витрат. При цьому діяльність спрямована на досягнення позитивного фінансового результату та максимального доходу для власників підприємства.

Управління виробничим процесом в організації є важливою складовою успішного функціонування підприємства. Сучасні умови ринкової економіки вимагають від підприємств постійної адаптації й удосконалення виробничих процесів для забезпечення ефективності, конкурентоспроможності та стійкості на ринку.

Для успішного управління виробничим процесом необхідно впроваджувати сучасні технології, використовувати гнучкі виробничі системи, стратегічно планувати дії, забезпечувати високу якість продукції та сервісу, ефективно використовувати знання та досвід співробітників, а також забезпечувати ефективну співпрацю й комунікацію всередині підприємства та з його партнерами.

Отже, управління виробничим процесом є постійним процесом вдосконалення, який дозволяє підприємству підтримувати високу конкурентоспроможність і забезпечувати стабільність у динамічному середовищі сучасного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України: Монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2018. 205 с.
2. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д. е. н., проф. Ковальської Л. Л. та проф. Кривов'язюка І. В. Київ : Вид. дім «Кондор», 2020. 620 с.

UDC 336.14(477.82)

Onysiuk Vitalii,

magister,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

Lutsk, Ukraine

onysiuk@ukr.net

Academic supervisor: Totska Olesia,

Doctor of Economics Sciences,

Professor, Professor of the Department of Management,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

Lutsk, Ukraine

FEATURES OF THE FORMATION AND MANAGEMENT OF THE UNIFIED NETWORK OF THE STATE AND LOCAL BUDGETS OF THE VOLYN OBLAST

The formation of the network by managers of state and local budget funds is regulated by the Procedure for treasury service of local budgets, approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 23.08.2012 No. 938 (hereinafter – Order No. 938) and the Procedure for treasury service of the state budget by expenses, approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 24.12. 2012 No. 1407 (hereinafter – Order No. 1407).

In accordance with the requirements of Section 4 of Order No. 938 and Section II of Order No. 1407, the network consists by the main managers of budget funds and managers of lower-level funds that have their own network.

The network of main administrators or lower-level administrators includes administrators and recipients of budget funds if they receive

budget allocations directly from them and only those registered in the Unified register of administrators and recipients of budget funds.

The state budget network consists of managers of funds according to the codes of the departmental classification of expenditures without distribution by implemented programs.

The peculiarity of the formation of the network by the relevant managers of local budget funds is that it is formed according to the codes of the program classification of expenditures and crediting of local budgets, according to which they were first determined by the main managers for the relevant budget period. In the event that under a certain code of classification of expenditures for the next budget period, a budgetary institution represented by its head is determined by the main administrator not for the first time, its network under this code of the program classification of expenditures and crediting of local budgets is subject to a mandatory check for compliance with the established requirements for the network and a decision (draft decision) on the relevant local budget. In the event of inconsistencies between the established requirements for the network and the data of the Unified register, appropriate changes are made to the network [1; 2].

The terms of submission the network to the bodies of Treasury by managers of state and local budget funds are determined by legislation. In particular, the network is submitted by the main managers of budget funds no later than 15 days before the beginning of the budget period, and by managers of budget funds of a lower level who have their own network – no later than 10 days before the beginning of the budget period.

In the event of changes in the network, the main administrator submits a register of changes to the network to the relevant Treasury body. After making changes to the Unified register in the part of the data used in compiling the network, the register of changes to the network is submitted by the chief administrator to the relevant Treasury body within three working days.

The main manager (lower-level manager) is obliged to include to the network institutions that were in his network at the end of the budget period and had budget debt, and to take measures to arrange the budget

debt of previous years in accordance with the budget assignments of the current budget period (in compliance with the requirements of part 2 of Article 57 of the Budget Code) [3].

The main managers (lower-level managers who have their own network) are responsible for the authenticity of the data provided in the network (register of changes to it), and the Treasury bodies, in turn, are only its users.

As of May 1, 2024, the bodies of the Treasury of the Volyn region serve 968 managers and recipients of state and local budget funds (including 170 state institutions and 798 local budget institutions).

The decentralization of power, the administrative-territorial reform that took place in Ukraine, as well as the reorganization of state administrations in connection with the liquidation of districts, affected the number of institutions included in the network. The decrease in the number of administrators of state budget funds is related to the reorganization of state administrations in connection with the liquidation of districts, and the increase in administrators (recipients) of local budget funds is explained by the autonomy of educational institutions (general education (preschool) educational institutions keep separate accounting records and are served by the Treasury bodies as managers of budget funds, rather than using the services of centralized accounting offices).

The timely and correct formation of the network by the main managers of budget funds contributes to the timely opening of accounts and the implementation of operations at the expense of funds from the state and local budgets.

References:

1. On the approval of the Procedure for treasury service of local budgets: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated August 23 2012 No. 938. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12>
2. On the approval of the Procedure for treasury service of the state budget according to expenses: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated December 24 2012 No. 1407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13#Text>
3. The Budget Code of Ukraine dated July 8 2010 No. 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

СЕКЦІЯ 6.
Реабілітація та реінтеграція ветеранів:
міжнародний досвід і вітчизняна практика

UDC 349.3:355.292

Zharova Liubov,
Dr. of Sci.,
Professor, University of Economics and Humanities,
Bielsko-Biala, Poland
lzharova@wseh.pl

**REHABILITATION OF VETERANS -
LESSONS FROM THE POLAND EXPERIENCE**

The Polish armed forces' development history is determined by the country's history and geopolitical factors. The Polish armed forces have participated in international missions since 1953, with more than 120,000 soldiers and service members participating in more than 89 operations.

New political and military conditions, in particular the accession to NATO and the EU, and the growing threat of terrorism led to a rethinking of the role of the armed forces and Poland's participation in missions abroad. In particular, in 2002, a decision was made to send a Polish contingent to participate in the anti-terrorist operation Enduring Freedom in Afghanistan. In 2004, Poland expanded its involvement in this country, and on June 30, 2021, the military contingent completed its mission in Afghanistan, and all Polish troops returned home.

Currently, participation in international military operations and national defense is the main element of the national security strategy.

Modern operations are complex issues that must consider the importance and influence of various political, military, economic, and social factors. Poland is participating in 9 international operations conducted under the auspices of the UN, NATO, and the EU. About 1,400 soldiers and service members participate in them.

In 2022, after a full-scale invasion of Ukraine, Poland updated its defense perspective in 2016, and 13,742 soldiers joined the Polish army, a record number since the abolition of conscription in 2008. According to the Ministry of Finance, budget expenditures for national defense in 2024 should amount to 113.349 billion zlotys (3.0% of GDP), 16.3% more than last year's allocation.

Initiatives to support veterans. The Center for Veterans Activities Outside the State Border in Warsaw (CWDPGP) is an organizational unit subordinate to the Minister of National Defense and the Secretary of the Ministry of National Defense. The organization was created to provide assistance, advice, and consultation, particularly legal and psychological, to combatants, veterans, and their family members. The Center actively cooperates with relevant ministerial and non-ministerial institutions and non-governmental organizations and associations. The Center also collaborates with the veteran community around jointly implemented projects and initiatives.

The Center for the Activation of Professional Activities (COAZ) is an executive body of the Ministry of National Defense. The Center is engaged

- planning, organization and conducting of activities related to the professional activation of military personnel;
- determination of professional abilities of servicemen and former professional servicemen;
- conducting individual career counseling and employment;
- cooperation with local labor market institutions, employers, institutions, and organizations engaged in professional activation, employment, combating unemployment, etc.

The Center for the Treatment of Combat Veterans at the Military Medical Institute began work in 2021. According to the words of the

Minister of National Defense, Mr. Mariusz Blaszczak, the purpose of its creation is to respond to the expectations of the veteran community regarding improved access to comprehensive and coordinated medical care.

In conclusion. Polish veterans' policy is centralized and subordinated to the Ministry of National Defense, which allows for a holistic view of changes, problems, and opportunities. At the same time, this approach is ineffective for Ukrainian realities because politics is currently de facto decentralized from the bottom up.

Another problem with Polish initiatives on adapting veterans to civilian life is the low interest in the proposed programs to support veterans' business initiatives. It is partly due to the insufficient coverage of such problems and opportunities in the country's information space.

However, there is a positive experience that can be adopted. Discuss veterans' policy with the veteran community. Such active involvement guarantees the effectiveness of the proposed measures and the support of decisions. It is creating initiatives to unite veterans to intensify mutual communications, mutual support, and sharing of experiences, including integration, starting a business, etc. Active involvement of veterans in psychological and rehabilitation programs, including access to sports activities.

УДК 364-322-057.87:355.422-057.36(06)

Кравченко Оксана,
д.п.н., професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
okskravchenko@ukr.net

Підвальна Юлія,
к.п.н., доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
pidvalna_u@meta.ua

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Заклади вищої освіти стали осередками соціальної підтримки вразливих категорій громадян в умовах війни: допомога внутрішньо переміщеним особам, соціально-виховні заходи з дітьми, співпраця з військовими шпиталями, військовими частинами тощо.

Серед форм такої підтримки соціальні та благодійні акції, які ініційовані студентською молоддю. Узагальнимо таку соціальну активність здобувачів вищої освіти, що спрямована на підтримку учасників бойових дій, ветеранів та членів їхніх сімей.

На факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини впроваджено інноваційний проект – Національно-патріотичний табір для студентської молоді «Дія» (далі – Табір «Дія»), мета якого –

формування у студентів високої патріотичної свідомості, почуття вірності Батьківщині, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

У межах проходження навчальної ознайомчої практики здобувачі першого курсу ознайомились із роботою волонтерської організації «Разом». Волонтер – особа, яка безкорисливо, безкоштовно витрачає власний час, сили, всі свої можливості для того, щоб допомагати тим, хто цього потребує. Волонтерська організація «Разом» допомагає українським військовим, їх родинам та переселенцям. Робота штабу полягає в забезпеченні військових всім необхідним – від дрібних засобів гігієни до дорогих прицілів та тепловізорів і т. п. В організації трудиться більше 50 чоловік, які щодня не шкодуючи власних сил, терпіння та коштів роблять добру та безкорисливу справу. Допомога не обмежується лише жителями міста Умані. Організація намагається надавати її всім потребуючим незалежно від місця проживання.

7 березня, факультет соціальної та психологічної освіти окутувався атмосферою патріотизму та величного шанування. Студентська спільнота об'єдналася, щоб вшанувати пам'ять великого українського поета, письменника, художника і політичного діяча – Тараса Григоровича Шевченка. Традиційно прозвучав гімн України, відбулося вшанування хвилиною мовчання всіх жертв російсько-української війни та лунали слова подяки тим, хто щодня, ризикуючи своїм життям, виборює свободу для України. Під керівництвом координатора Національно-патріотичного табору «ДІЯ» студенти об'єдналися на виховному заході, присвяченому цій видатній постаті української літератури. Студенти віддали свою увагу читанню віршів Тараса Григоровича Шевченка та обговоренню його творчості. Вони висловили велику вдячність поетові за те, що він з невимовним завзяттям присвятив своє життя боротьбі за гідність українського народу та його прагненню до свободи і незалежності. У наш час, коли

Україна стоїть на захисті своєї територіальної цілісності, слова Тараса Шевченка стають особливо актуальними. Вони надають сили та надії на перемогу, зміцнюючи дух українського народу.

У діяльності табору «Дія» у квітні 2024 року здобувачі вищої освіти організували Благодійний патріотичний забіг «Наближаємо Перемогу»! Організатори подарували учасникам патріотичні стрічки, збагачуючи захід духом єднання та патріотизму. До заходу також долучився спортивний клуб УДПУ, а також представники більшості факультетів університету. Учасники забігу несли з собою прапори, стрічки та прапорці, що ще більше підкреслювало патріотичний настрій та об'єднаність. Мета забігу була – підтримка Збройних Сил України. Зібрані кошти у сумі 1700 грн. були передані на потреби 72 бригади на закупівлю турнікетів та гемостатиків, до складу якої входять наші земляки з Умані. Благодійний патріотичний забіг «Наближаємо Перемогу» – це особливий захід, спрямований на збір коштів для підтримки Збройних Сил України. Учасники цього заходу відвідали парк Софіївка, рухаючись з патріотичним запалом та використовуючи символіку, що відзначає національну гордість.

З нагоди світлого свята Христового Воскресіння кожна сім'я починає готуватись до його відзначення в родинному колі. У ці дні дуже важливо потурбуватись про наших військових, які стоять на сторожі нашого з вами спокою – на передовій. Аби свято Світлого Христового воскресіння відчули і наші захисники. Організаторами оголошена благодійна акція «Великодній кошик для воїнів ЗСУ». Всі небайдужі можуть долучитися до доброї справи. Збір «Великоднього кошика» для солдат проходить в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини на факультеті соціальної та психологічної освіти 219 аудиторія із 22 квітня по 1 травня 2024 року.

Така волонтерська діяльність студентської молоді сприяє формуванню патріотизму, вшанування пам'яті видатним українцям, прагнення безкорисливо допомагати громаді, учасникам бойових дій та членам їхніх сімей. У волонтерській діяльності формується молоде

покоління українців, які є активними, просоціальними і відповідальними за майбутнє своєї країни.

Своєчасно у школах України запускають нову ініціативу, яка покликана надихнути підлітків займатися волонтерською діяльністю. Згодом такий предмет, як «Волонтерство» може бути визнано, як додаткові години навчання, як це працює у багатьох країнах світу, включаючи Ізраїль. Головною метою є включення волонтерства, що практикується школярами, до системи окремих годин навчання, починаючи з рівня додаткових позаурочних занять, але згодом із можливістю інтеграції до освітніх програм. Ця ініціатива нової програми дуже важлива, бо кожна людина може бути корисною у допомозі іншим.

Список використаних джерел:

1. Факультет соціальної та психологічної освіти.
URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/>

УДК: 331.5:355.1-044.332

Науменко Наталія,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин та

управління проєктами,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

naumenko.ns@gmail.com

АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК ВІДПОВІДНО ПОТРЕБ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Війна на території України триває вже десять років за цей період зростає не лише кількість загиблих, але і число ветеранів, що беруть участь у бойових діях. До лютого 2022 року – це були ветерани АТО, надалі ці люди, що боронять незалежність України, сталили ветеранами російсько-української війни, кінця якої не видно. В перші місяці війни значна частина українців добровільно долучилася до лав ТРО, а пізніше «влилася» у регулярні військові формування ЗСУ. Надалі ситуація виглядає неоднозначно. Критичні втрати серед військових та цивільного населення, примусова мобілізація, законна та незаконна міграція висококваліфікованих спеціалістів за межі України – все це остаточно нищить національний ринок праці.

До повного масштабного вторгнення в єдиний електронний державний реєстр ветеранів війни було зареєстровано близько півмільйона осіб. Після завершення війни ця кількість може збільшитися до 4 мільйонів.

Міністерство справ ветеранів веде Єдиний Електронний Державний Реєстр Ветеранів Війни, що охоплює учасників бойових дій всіх категорій, осіб з інвалідністю, зазначеною унаслідок війни, а також сім'ї загиблих.

Законодавчо закріплено, що ветеран – це учасник бойових дій, добровольці, що були переведені із лав ТРО в штатні збройні формування отримують статус таких, якщо вони служать в ЗСУ [1].

Але крім ветеранів, що повертаються і будуть повертатися до мирного життя є ще родини загиблих. Ці категорії населення потребують особливого піклування, а головне працевлаштування. Нині демобілізація військового можлива лише внаслідок тяжких, несумісних із військовою службою поранень. Така людина повертається до мирного життя і часто фізично і психологічно не має змоги повернутися на попереднє місце роботи чи працювати за фахом.

Паралельно з тим в країні 18 травня 2024 року в дію вступає закон про мобілізацію, а це означає, що тисячі чоловіків будуть проходити військову підготовку і в подальшому будуть направлені на фронт. Український бізнес несе на собі не лише постійно зростаючий податковий тягар, він лишається кваліфікованої робочої сили, насамперед в тих сферах, де виключно працюють чоловіки.

Чи готова Україна до програмних змін на національному ринку праці, яким чином держава планує працевлаштовувати звільнених військовослужбовців, що повертатимуться з фронту. Мова йде не лише про психологічну та фінансову підтримку. Насамперед, однією із безпекових критеріїв, що так важлива для ментального стану людини є її фінансова стабільність та можливість професійного самовираження через можливість працевлаштування.

Допоки, що Уряд України наприкінці 2023 року розробив проєкт помічник ветерана, який запуснений в чотирьох регіонах: Вінницькій, Дніпропетровській, Львівській та Миколаївській областях та планується до розширення ще на шість регіонів: Закарпатську, Полтавську, Сумську, Харківську, Київську область та на місто Київ. На його реалізацію виділено 44,2 млн. гривень [2].

В першу чергу ці кошти йдуть на розширення бюрократичного апарату (нині 550, а в майбутньому до 15000 осіб), а не на реальну соціальну реабілітацію тих, хто повертається до мирного життя.

Вважається, що даний проєкт зможе охопити всіх, хто потребує соціальної підтримки. Проте, історія попередніх військових конфліктів, в яких брали участь українці протягом минулих ста років доводить факт швидко падіння інтересу до проблем тих, хто повернувся з фронту, а потім і несприйняття останніх у суспільній свідомості. Ця війна теж не стане виключенням.

Нині ж заяву на участь у проєкті помічника ветерана можна подати на платформі «е-Ветеран». Відібраних Міністерством учасників планується спрямувати на навчання, підвищення кваліфікації та працевлаштування в одній із вищезазначених територіальних громад. А як бути в інших територіальних громадах, що не попали до цього списку?

22.08.2023 року у Києві відбувся VI Міжнародний ветеранський форум «Україна. Захисники. Майбутнє». Під час проведення форуму мова велася про державну ветеранську політику, здоров'я і реабілітацію, повернення ветеранів до цивільного життя та реінтеграцію в громади.

Заздалегідь необхідно, не чекаючи завершення війни, нарощувати спроможності держави в підтримці ветеранів. При поверненні ветеранів додому виникає потреба у фізичній і психологічній реабілітації, з якими не справляється державна система. Перший крок це оновлення законодавства. Закон повинен декларувати значний перелік гарантій з однаковим доступом як для самих ветеранів, так і для членів їх родин. Нині це абсолютно не так. Серед пріоритетів нового законодавства — забезпечення реабілітації та реадаптації ветеранів, а також надання соціальних гарантій, які мають реальну цінність для цих людей. Це включає фізичну та психологічну реабілітацію, а також розвиток доступного житла для ветеранів. Важливою задачею є оптимізація і розробка ефективних соціальних програм, які допоможуть вирішувати потреби та проблеми ветеранів і їхніх родин в умовах обмежених ресурсів [3].

Законодавство поки що старанно обходить тему сучасного стану ринку праці держави. Українські роботодавці поки що старанно

обходять тему найму ветеранів. Одні працюють в умовах кризи, тягнучі на собі податковий тягар і втрачаючи наявну робочу силу, інші взагалі не прагнуть жодних змін, вважаючи, що проблеми пошуку нових підходів до набору персоналу краще відкласти до мирного часу.

Реальна картина світу виглядає наступним чином, ветерани і ветеранки вже повертаються після військових дій, суспільство не страус, щоб ховати голову у пісок, воно повинно прийняти як належне цей факт. Кількість ветеранів нараховується мільйонами, тому не можна просто залишити цю проблему осторонь. Це двостороння складна задача, яка почалася вчора і залишиться як мінімум на найближчі п'ятдесят років із суспільством.

З'являються перші поодинокі ініціативи подібні «After Front: до професійного життя після фронту», мета яких налагодити зв'язок між ветераном і роботодавцем. Для цього слід допомагати компаніям створити програми реінтеграції та адаптації ветеранів до професійного життя, розвитку екологічного спілкування і створенні інклюзивних та безбар'єрних просторів.

Суспільство не усвідомлює наступних ключових реалій нашого майбуття, а саме:

- деякі люди не усвідомлюють, що ветерани є ключовим ресурсом сучасності і майбутнього для робочого потенціалу;

- деякі мають ілюзію, що інклюзія та безбар'єрність є питанням, яке стосується лише невеликої частки компаній, що, на жаль, не відповідає дійсності;

- деякі виділяють кошти на рекламу ветеранських проєктів, але не приймають подальших дій поза привабливими заголовками.

Свідомого, соціально відповідального бізнесу, який розуміє важливість мобілізації та демобілізації людей сьогодні – не значна кількість. Все ж такі компанії роблять значні зміни в основних принципах свого підприємництва.

Деякі рекрутери і HR-менеджери взагалі не уявляють, як спонукати власників бізнесу до впровадження програм адаптації

ветеранів, впровадження індивідуальних соціальних пакетів підтримки і організації груп підтримки сімей ветеранів і військовослужбовців. Нині для бізнеса це зайві зусилля і додаткові фінансові проблеми до яких більшість бізнесменів не прагнуть вдаватися [4].

Суспільство ще з радянських часів надзвичайно консервативне і стигматизоване, так безперечно в Україні ситуація краща ніж у нашого прямого ворога, але в основу покладено упередження. Упередження проте, що адаптувати ветерана важко, особливо фізично скаліченого війною, а той хто вернувся з поля бою фізично цілим, нехай самостійно адаптується до вимог мирного часу паралельно вирішуючи свої ментальні проблеми шляхом звернення до спеціалізованих установ, більшість яких просто відсутня в зруйнованих регіонах, а в регіонах, яких не торкнулася окупація, часто поза зоною доступу для ветерана, внаслідок своєї віддаленості.

Самими гнучкими в процесі адаптації бізнесу виявилися ІТ-компанії. Адже це не дивно, більшість з них мають змогу надавати свої послуги на віддалені від основних офісів. Разом з тим, вже на другому році війни стало зрозуміло, що ринок ІТ-послуг перенасичений пропозицією робочої сили, заробітна плата на ньому поступово знижується [5]. До того ж фронту повертаються люди у віці від 30+ до 50+ років. Останні взагалі мало придатні до опанування професії ІТ-шника в силу віку, консервативного мислення і наявності значної частки конкурентоспроможної молоді в цьому секторі послуг. Місця тих, хто повернеться з фронту будуть зайняті більш молодими і більш креативно мислячими працівниками.

Готовності компаній і наявних програм адаптації, складає досить низький рівень залученості, лише 11,1% компаній вже розробили та впровадили програми адаптації для ветеранів. Багато компаній «відтягує» цей процес на потім. Іншими словами, питання стратегічного підходу поки що не вирішене.

Найкраще, що компанії можуть зробити тут і зараз, це співпрацювати з існуючими ветеранськими організаціями, які

допоможуть розробити адаптаційні програми, або ж брати за основу бізнеси, котрі вже імплементували ці процеси.

Роботодавці вважають, що персонал вже повинен вміти співпрацювати з ветеранами. Вони вважають, що це завдання відповідає виключно HR-відділу, який має вирішувати всі питання, що виникають у процесі. Проте, більшість із них не знають, що попереду менеджерів HR-відділу чекає часто нерозуміння, агресія з боку претендента на посаду. Нині, жоден ВНЗ України не випускає менеджера з персоналу з додатковою кваліфікацією психолога з персоналу. Тому, краще почати з команди, підготувати та адаптувати її, пояснюючи болючі питання спілкування та створюючи екологічні принципи корпоративної політики. Важливо розглянути, як найкраще впровадити нову політику екологічного спілкування, переглянути цінності компанії та розробити відповідні корпоративні правила. Ці правила мають враховувати реалії країни, яка перебуває у стані війни.

Друге, невирішене питання – це побутова інфраструктура для ветерана на робочому місці. Її просто немає, жодна країна до цього не готова. Можна підготувати військовий сектор до ведення бойових дій, але починаючи війни, жодна держава не міркує проте те, яким чином вона буде підлаштовуватися під потреби ветеранів у мирний час, тому що всі уряди на маленьку переможну війну, яка обійдеться малою кров'ю. Саме час займатися розбудовою інклюзивного та безбар'єрного середовища для ветеранів та сприяти здоровому ставленню до людей з інвалідністю. Звісно, це питання широке і потребує фінансового вкладення, чи готовий бізнес піти на додаткові трати заради одного скаліченого війною ветерана? А це пандуси, ліфти, підйомники, спеціальні службові машини для персоналу, туалетні кімнати, офісне освітлення і утеплення приміщень тощо [4].

Кошти на ці зміни немає нині ні держава, ні приватний бізнес. Світ значно краще тратиться на війну, ніж на мирні перетворення. У 2023 році світові військові витрати досягли 2,44 трлн дол. США, що свідчить про зростання на 6,8% порівняно з попереднім роком. Цей показник визначає найвищі темпи зростання витрат з 2009 року.

Україна, у 2023 році, після різкого зростання на 51%, до 64,8 млрд. дол. США, опинилася на восьмому місці за обсягом витрат. Це призвело до військового навантаження в 37% і складало 58% загальних державних витрат. Військові витрати України становили 59% від російських. Проте, Україна також отримала щонайменше 35 млрд. дол. США військової допомоги, в тому числі 25,4 млрд від США. У сумі ця допомога та власні військові витрати України склали приблизно 91% російських витрат [6].

Соціальний сектор України виживає за рахунок самофінансування і частково зарубіжної фінансової допомоги, до того ж Україна так і не спромоглася реструктуризувати свої передвоєнні зовнішні боргові зобов'язання, розмір яких у повоєнний час зростає. Але, у будь-якому випадку проблема післявоєнного наповнення ринку праці залишається. Чим довше триватиме війна, тим менше українців прагнутимуть повернутися до дому з еміграції, вкоренившись за кордоном, ховаючись від мобілізації чи навпаки прагнучи через еміграцію з'єднатися із родинами після демобілізації.

Український ринок праці відчує таку нестачу робочих рук, особливо у праце містких галузях, затрати яких можна бути покрити лише низько кваліфікованими мігрантами з третіх країн, які принесуть разом із своєю культурою низку проблем, головною із яких буде не бажання адаптуватися в українське соціокультурне середовище. В той час, як фізичноспроможні українці в пошуках кращої долі, навпаки виїжджатимуть за кордон. Тому сьогодні варто думати, хто буде відбудовувати Україну, яких суспільних стигматів слід позбавлятися і які історико-культурні цінності будуть привалювати в соціумі.

Список використаних джерел:

1. Скільки ветеранів може бути в Україні після війни: оцінка Лапутіної. (13.10.2023). *РБК-УКРАЇНА*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-veteraniv-mozhe-buti-ukrayini-pislya-1697207276.html>

2. В Україні розширяють програму помічників ветеранів. У яких областях працюватиме проект. (10.10.2023). *РБК-УКРАЇНА*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayini-rozshiryat-programu-pomichnikiv-1696949380.html>
3. «Пільги і соціальні гарантії для ветеранів повинні мати зміст». (23.08.2023). *Повернись живим*. URL: <https://savelife.in.ua/materials/news/pilhy-i-sotsialni-harantii-dlya-veterani/>
4. Громова О. Чи готові українські компанії до найму ветеранів. (22.04.2024). *DOU. UA*. URL: <https://dou.ua/forums/topic/48455/>
5. Пилипів І. Кінець казки. Скорочення і перегляд зарплат в українській ІТ-індустрії стали нормою. (52.02.2024). *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/5/709501/>
6. Недашківська Ю. Світові військові витрати зростають рекордними темпами та сягнули майже \$2,5 трильйона. (22.04.2024). *Цензор*. URL: https://biz.censor.net/news/3485621/svitovi_viyiskovi_vytraty_zrostayut_rekordnym_y_tempamy_ta_syagnuly_mayije_25_trylyiona

Шевчук Олександр,
аспірант,
факультету фізичної культури, спорту та здоров'я,
ВНУ імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
shevchuk.op99@gmail.com

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ШЛЯХ ДО РЕІНТЕГРАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВО

Фізична культура відіграє ключову роль у підтримці та стимулюванні рухової активності серед ветеранів. Це особливо важливо в контексті їхнього фізичного та психологічного відновлення після військових подій.

По-перше, фізична культура надає ветеранам доступ до різноманітних форм фізичної активності. Від спортивних ігор до фітнес-тренувань, вони можуть обирати активності, які найбільше відповідають їхнім інтересам і фізичному стану. Це дозволяє забезпечити різноманітність та цікавість, що стимулює регулярну участь.

По-друге, фізична культура створює сприятливе середовище для соціальної взаємодії. Групові заняття, спільні тренування та спортивні заходи створюють можливості для взаємодії та підтримки між ветеранами. Це сприяє побудові дружби, взаємопідтримки та відчуття належності до спільноти, що важливо для їхнього психологічного благополуччя [3, с. 48].

Участь у війні несе з собою непередбачувані випробування та важкі наслідки для учасників. Повернення в мирне життя після війни стає справжнім випробуванням для багатьох ветеранів. Однак рухова

активність може виявитися дієвим засобом їх реінтеграції в суспільство.

Перш за все, рухова активність сприяє фізичному і психологічному відновленню ветеранів. Вправи та тренування допомагають покращити загальний стан здоров'я, збільшити витривалість та зміцнити м'язи, що особливо важливо після періоду стресу та психологічного травмування, характерних для військових конфліктів.

Друге, рухова активність сприяє відновленню соціального життя. Спільні заняття спортом або фізичними вправами створюють можливості для ветеранів обмінюватися досвідом, побачити один одного як рівних, підтримувати та мотивувати один одного. Це може допомогти їм відчувати себе частиною спільноти, знижувати відчуття самотності та відчуженості.

Крім того, рухова активність може стати ефективним інструментом для переорієнтації ветеранів на цивільне життя. Наприклад, участь у спортивних змаганнях або тренуваннях може надихнути їх на використання своїх навичок та здібностей у нових сферах, таких як тренерство, фітнес-інструкторство або спортивний менеджмент.

Це не лише дозволить їм знайти нове покликання, а й відчути себе корисними та цінними для суспільства [1, с. 58].

Отже, рухова активність ветеранів війни може стати потужним засобом для їх реінтеграції в суспільство. Вона сприяє фізичному і психологічному відновленню, розбудові соціальних зв'язків та переорієнтації на цивільне життя.

Держава та громадські організації повинні активно підтримувати і сприяти подібним ініціативам для того, щоб кожен ветеран мав можливість знайти свій шлях до повноцінного та задовільного життя після війни [2, с. 38].

Список використаних джерел:

1. Медвідь В.В., Благий Ю. В., Корогодіна Н. Л., Полукаров О. А. Психологічна реабілітація учасників АТО за допомогою фізичної культури та спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2017. № 5. 345с.
2. Кутеньков О. п. Фізична реабілітація військовослужбовців як засіб соціальної адаптації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 118. 563с.
3. Романчук О. П. Фізична терапія та спортивна реабілітація учасників АТО як чинник їх соціальної адаптації. *Фізична терапія та ерготерапія*. 2019. № 1. 338 с.

UDC: 371.378.1

Romaniuk Bohdan

Researcher, Laboratory of Projects and Initiatives
Lesya Ukrainka Volyn National University
Lutsk, Ukraine

REINTEGRATION OF VETERANS THROUGH THE PRISM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ECONOMIC TOOLS AND PRACTICES

The issue of veteran reintegration in Ukraine is highly relevant due to the ongoing war, which began in 2014 and escalated with the full-scale Russian invasion in 2022. As of 2023, more than 1.2 million individuals hold veteran status, according to the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine. Many of them face difficulties in returning to civilian life, including challenges in finding employment, psychological adaptation, and economic stability. The problem lies in the fact that the current state-level support system for veterans is still underdeveloped, putting their full reintegration and contribution to the country's sustainable development at risk.

There are numerous examples of successful veteran reintegration internationally through economic tools and sustainable development programs. For example, in the USA and Canada, programs focused on veteran retraining and entrepreneurship are widely used, ensuring not only employment but also long-term economic stability. In countries such as Germany and the UK, special attention is given to the psychosocial support of veterans, combined with economic programs for stimulating small and medium-sized businesses. These countries also make extensive use of public-private partnership tools, reducing the financial burden on the state while providing veterans with stable employment (Bennett & Armstrong, 2020).

In Ukraine, despite numerous initiatives, systematic support for veterans remains fragmented. Existing programs often focus on short-term

assistance, which does not ensure the sustainable reintegration of veterans into socio-economic life. The war has forced a reevaluation of approaches to rehabilitation and reintegration. However, insufficient coordination between governmental and non-governmental organizations, as well as the lack of long-term economic incentives, create significant barriers to the successful integration of veterans into the labor market.

Initiatives in Ukraine:

1. National Strategy for Veteran Reintegration. Developed by the Ministry of Social Policy of Ukraine, this strategy aims to create a system of veteran support, including vocational retraining, psychological assistance, and employment promotion (Ministry of Social Policy of Ukraine, 2022).

2. "Veteran Business" Program. An initiative aimed at supporting entrepreneurship among veterans by providing grants, low-interest loans, and consulting services. The program is implemented in collaboration with the Ministry of Economy and several non-governmental organizations (Ukrainian Entrepreneurs Union, 2023).

3. Veteran Support Centers. Veteran support centers have been established in various regions of Ukraine, providing comprehensive support to veterans, including vocational education, psychological rehabilitation, and assistance in job placement (Ukrainian Veterans Support Fund, 2023).

4. "Veteran Market" Platform. An online platform connecting veterans with employers, offering job vacancies, internships, and professional development opportunities. The platform also provides information on available grants and entrepreneurial support (Veteran Market, 2023).

5. "Green Business for Veterans" Program. An initiative aimed at promoting environmentally sustainable entrepreneurship among veterans, offering training and financial support for green technology projects (Ecological Fund of Ukraine, 2023).

These initiatives reflect Ukraine's efforts to integrate international experience into the local context, but they require further coordination and expansion to achieve sustainable outcomes.

To address the issue of veteran reintegration into the economy through the prism of sustainable development, the following measures should be implemented:

- vocational retraining and education;
- support for entrepreneurship;
- public-private partnerships;
- psychosocial support;
- monitoring and evaluation of program effectiveness.

Integrating international retraining practices adapted to Ukrainian realities can provide veterans with access to new professions and improve their competitiveness in the labor market. For instance, the implementation of distance learning programs and certification in accordance with international standards could be beneficial.

Creating special economic incentives for veterans wishing to start their own business through grants, low-interest loans, and tax benefits is essential. A special focus should be on the development of "green" entrepreneurship, which contributes to sustainable development. This includes financial support for projects in renewable energy, eco-friendly construction, and waste recycling.

Introducing effective models of cooperation between the state and private enterprises for job creation for veterans would strengthen the country's economy. For example, joint training and internship programs, as well as investments in projects aimed at job creation, could provide significant support.

It is important to ensure not only economic integration but also comprehensive psychological support for veterans through long-term social rehabilitation programs. This may include the creation of support networks, access to psychological counselors, and stress management programs.

The implementation of monitoring and evaluation systems is necessary to assess the effectiveness of existing veteran reintegration programs and their impact on economic stability and sustainable development. This will allow for the adaptation of programs to changing conditions and the needs of veterans.

Reintegrating veterans into Ukraine's economy through the lens of sustainable development is a critical element in the country's journey toward economic stability and human capital development. International experience shows that successful reintegration is possible through a systematic approach that combines economic tools, social support, and entrepreneurial initiatives. Further research should focus on adapting international practices to the Ukrainian context, developing innovative approaches to economic rehabilitation, and analyzing the impact of these measures on the country's economic resilience. It is also important to study the long-term effects of specific initiatives, such as entrepreneurship and retraining programs, on veterans' economic stability and their ability to achieve self-sufficiency.

References

1. American Psychological Association. (2021). Returning home from Iraq and Afghanistan: Preliminary assessment of readjustment needs of veterans, service members, and their families. *National Academies Press*. <https://doi.org/10.17226/11870>
2. Bennett, R., & Armstrong, E. (2020). Integrating veterans into the workforce through sustainable practices. *Journal of Social Entrepreneurship*, 15(4), 543-560. <https://doi.org/10.1080/19420676.2020.1736645>
3. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2022). National strategy for veteran reintegration. *Government of Ukraine*. <https://msp.gov.ua>
4. Ukrainian Entrepreneurs Union. (2023). *Veteran Business Program overview*. <https://ueu.gov.ua>
5. Ukrainian Veterans Support Fund. (2023). *Veteran Support Centers in Ukraine*. <https://veteranfund.com>
6. Veteran Market. (2023). Jobs for veterans and professional development opportunities. <https://veteranmarket.ua>
7. Ecological Fund of Ukraine. (2023). *Green business for veterans*. <https://ecofund.ua>
8. Tsymbaliuk, I. O. (2019). *Inclusive development of the region in the context of financial decentralization: Theory, methodology, practice* (Monograph). Lutsk: Vezha-Druk. 340 p. ISBN 978-966-940-278-3.
9. Tsymbaliuk, I. (2022). *Fiscal space for inclusive development of the region in the context of financial decentralization: Theory, methodology, practice* (Monograph). Lutsk: Vezha-Druk. 1 electronic optical disc (CD-ROM). Data volume 8.65 MB. ISBN 978-966-940-399-5.

Наукове електронне видання на CD-ROM

РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ
у цивільне суспільство та перспективи відбудови України

Збірник тез доповідей

Загальна редакція: Н. В. Павліха
Упорядкування: І. О. Цимбалюк
Підготовка до друку: О. А. Корнелюк

Один електронний оптичний диск (CD-ROM). Об'єм даних 4,37МБ. Тираж 300 прим.

Зам. 76. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк,
м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. 066 936 25 49.

E-mail: vezhaprint@gmail.com

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України

ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

ISBN 978-966-940-574-6

9 789669 405746 >